

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

**ASPEKTE EESTI JAHIJUTTUDE ERIPÄRAST JA
MUUTUMISEST
TARTUMAA JAHIMEESTE JUTTUDE NÄITEL**

Mathilda Matjus

Juhendaja Kristel Kivari, PhD

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus	2
1. Jahinduse ajalugu Eestis	6
1.1. Jahindus agraarühiskonnas	6
1.2. Jahindus 20. sajandist kaasajani	8
2. Allikad ja uurimismeetodid	11
2.1. Intervjuu kui meetod	11
2.2. Intervjuude andmed	12
2.2.1. Intervjuude tabel	13
2.3. Analüüsimeetodid	14
3. Jahitemaatika Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudes ja erinevates jutužanrites	17
3.1. Pajatus	19
3.2. Valetamisnaljand	20
3.3. Loomamuinasjutt	21
3.4. Loomapärimus	23
3.5. Jahijutt	24
4. Analüüs	25
4.1. Jutustamissituatsioon ja dialoogilisus	25
4.1.1. Individuaalintervjuud	25
4.1.2. Rühmaintervjuud	26
4.2.1. „Jaht on vaikimise kunst“: seisukohti jahieetikast	31
4.2.2. Jahirelvad ja –meetodid	33
4.2.3. Traditsioonis levinud motiivide ja süžeede põimumine jahijutus	36
Kasutatud allikad ja kirjandus	42
Arhiiviallikad	42
Kirjandus	43
Videoallikad	48
Summary	49
Lisad	51
Lisa 1: Kogumisvõistluse „Kohtumised metsloomadega“ küsitluskava	51

Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö mõtestab jahindusega seotud juttude eripära ning muutumist. Viimase kahe aasta jooksul on minu töö rahvaluulearhiivis olnud seotud eesti looduspärimuse ja rahvajuttudega. Erinevate projektide käigus on mul avanenud võimalus tutvuda Eesti ala vanema folklooriga, mis eelkõige kajastab talurahva viimaste sajandite mõttelaadi. Rahvaluulearhiivi kogudes leiduvas vanemas pärimuses avaldub kujutelm inimesest kui ühest osast traditsioonipärasest suhetesüsteemis. See on folkloorne materjal ajast, mis kajastab loodusest sõltuvat eluviisi, kus piirid inimese ja muu looduse vahel ei ole niimoodi piiritletavad nagu need on tänapäeval.

Sõna *loodus* oli kasutusel vanas eesti kirjakeeles ning tuleb tegusõnast *loom*, kuid seda kasutati teises tähenduses kui tänapäeval. 17. sajandi kirikukirjanduse keelepruugis kasutati *loodus* tähenduses *loodu*; Anton Thor Helle 18. sajandi piiblitõlkes *loom*. Rahvapärasest keelepruugis kasutati sõna *loodus* kui midagi *loom* – näiteks kind, suka või kalavõrgu alustus. Loodus võib tähendada samuti ka vilja ja taime alget ning loodet. (Metsmägi; Sedrik 2020) Looduse tänapäevane tähendus, mis viitab meid ümbritsevale ainelisele maailmale, kujunes välja 19. sajandi teisel poolel. Teisenenud loodusekontseptsioon kajastub ajastupõhiselt ka arhiivimaterjalides.

Tänapäeval elab suurem osa elanikest linnades ja linnalähedastes piirkondades ning metsloomadega kokkupuutuvaid inimesi on vähem. Kultuurmaastiku laienemisega on ka metsloomade elamispiirkond kitsenenud. Linnastumise ja tehnoloogiliste arengute taustal on inimene endiselt loodusest sõltuv, kuid arusaamad ja uskumused on teisenenud. Kujunenud on uusaegsed arusaamad loodushoiust.

Uurimistöö allikmaterjalini jõudsin Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) kogumisvõistluse „Kohtumised metsloomadega” raames, mille korraldamises osalesin. Võistluse huvifookus oli koguda inimeste isiklikul kogemusel põhinevaid jutte kohtumistest metsloomadega. Kirjanduse ja kultuuriteaduste eriala folkloristika seminari raames

tegime kaastööd kogumisvõistlusele, tudengitel oli võimalus teha intervjuu Eesti Jahimeeste Seltsi liikmetega. Peale esimest intervjuud, milles osalesin koos kahe teise tudengiga, sai alguse minu sügavam huvi jahijuttude vastu. Kujunes otsus sellel teemal oma bakalaureuse lõputöö kirjutada. Individuaalselt käisin jahimehi salvestamas veel kuuel korral.

Jahimehed on rühm, kellel on vaatamata suurtele muutustele ühiskonnas siiski säilinud vahetu kokkupuude metsloomadega, samuti hoiavad nad elus väljakujunenud jutuvestmistraditsiooni. Jutte vestetakse peale kollektiivset jahil käiku ning ühisüritustel, näiteks jahimeeste iga-aastasel kokkutulekul, kus on võimalik osaleda ka jahijuttude vestmise võistlusel.

Jahijuttude kogumine ja uurimine annab võimaluse talletada jahindusega seotud isiklikke mälestusi ja jahiga seotud pärimust. Jahimehed peavad oluliseks kaitsta ja arendada Eestile omast ühistegemises väljakujunenud jahikultuuri ja traditsioone, nähes seda osana Eesti rahvuslikust kultuuripärandist. (Eesti Jahimeeste Selts 2016)

Jahimehed tegelevad aktiivselt sellega, et neid ei tajutaks kui loomade tapjaid. Aktuaalsena püsivad teemad nagu loodusressursside ülekasutamine, kliimasoojenemine, loomade kaitse ja heaolu tekitavad vastasseise, kuna inimeste tõekspidamised ja arvamused varieeruvad. Jahimeeste tegevus on osa kaasaegsetest keskkonnakorralduse meetmetest, mida reguleerivad seadused ja eeskirjad. (Keskkonnaagentuur 2023) Lisaks tegeletakse invasiivsete liikide ohjamise, haiguste leviku tõkestamise ja bioloogilise mitmekesisuse kaitsmisega. Nii jahimehed kui ka jahivastased loomaaktivistid peavad oluliseks loodushoidu, ohustatud loomaliikide säilimist ning ökoloogilist tasakaalu, kuid meetodid selle saavutamiseks erinevad. Jahimeeste roll loodushoius on teatud mõttes vastuoluline.

Uurimistöö eesmärk oli analüüsida tänapäevast jahimeeste juturepertuaari ning avada seda, kuidas jutuanrid mõjutavad jahijuttude vestmist.

Uurimistööga otsin vastuseid küsimustele:

1. Kuidas jahijuttude traditsioon mõjutab kogemuslugude esitamist?
2. Kuidas jutustamissituatsioon mõjutab jahijuttude teemasid?
3. Kuidas jahimehed suhestuvad metsloomadega? Mida räägitakse loomadest ja jahipidamisest?

Töö esimeses osas annan ülevaate Eesti jahinduse ajaloost, mis avab jahijuttudes kajastuvate teemade tausta. Seejärel tutvustan, kuidas jahinduse ning loomadega seotud materjali on Eesti Rahvaluule Arhiivis ning eesti folkloristikas liigitatud. Töö viimases osas analüüsin enda kogutud materjali.

1. Jahinduse ajalugu Eestis

Käesolev peatükk annab põgusa ülevaate jahinduse ajaloost Eestis, mis avab jahijuttudes kajastuvate teemade tausta. Jahinduse ajaloost on kirjutanud näiteks Eesti etnograaf Arved Luts, kes on eelkõige uurinud, milliseid jahipidamisviise ja –riistu on Eesti alal kasutatud. (Luts 2008) Samuti on jahindusest palju kirjutanud jahindusteadlane Tiit Randveer. Randveeri järgi on vajalik eristada jahipidamist kui kitsamat ja jahindust kui laiemat mõistet. Jahipidamine, sealhulgas ka jaht ja küttimine, on tegevus, mille eesmärk on uluki tabamine. Jahinduse all mõistetakse tegevusvaldkonda, mis sisaldab kõike, mis on jahipidamisega seotud. (Randveer 2009: 11)

Jutustaja seisukohast on oluline, kuidas riigikorrad, seadused, linnastumine ning tehnoloogia areng Eestis on mõjutanud jahindust. Tänapäeval on arvestatav osa jahilkäimisest seotud ulukite arvu piiramise ning hobidega. Aja möödudes on protsessi mõjutama hakanud regulatsioonid ning piirangud – järk-järgult on jahimehe rollist kujunenud kitsama ala spetsialisti roll.

1.1. Jahindus agraarühiskonnas

Esimesel aastatuhandel e.m.a oli küttimisel eluliselt oluline funktsioon. Inimesed hankisid endale toitu, kehakatet ning valmistasid loomaluudest erinevaid tarbeesemeid ja relvi. Küttimiseks kasutati ka tollal erinevaid jahiriistu ning jahipidamise meetodeid, sealhulgas ka passiivset ja aktiivset jahipidamist. Kasutusel olid erinevad vibud ja nooled, viske- ja käsiodad ning silmuspüünised. Jahioskused, teadmised ja ka piirangud olid osa suulisest pärimusest, mis juba kogenud jahimees andis edasi õppivale jahimehele. Kuid juba tollal hakkas jahipidamine teisejärguliseks jääma jõudsa põllumajanduse ja karjakasvatuse leviku taustal. Peamiselt jäi see nende tegevusalaks, kelle elukoht seda soodustas. (Peterson; Proodel 1968 : 98–99)

Arved Luts selgitab, et 13. sajandil, pärast võõra võimu tulekut, võisid talupojad veel küttida, kuid aegamööda hakati neile piiranguid seadma, kuni jahipidamisest jäi peamiselt vaid aadli eesõigus. (Luts 2008: 125). Kui talupoeg küttis, et enda toidulauda katta, siis mõisnike jaoks oli jahipidamine seotud ka sotsiaalse staatusega. Kõige esimene teadaolev jahtimist piirav korraldus on 16. sajandi alguse Tallinna vakuraamatutesse talletatud jäneseküttimise keeld.

Esialgu suuremaid jahikeelde talupoegadele ei laiendatud, kuna mõisnikud kasutasid eestlaste jahioskusi enda toidulaua huvides ära, siis 17. sajand oli jahinduses muudatusterohke. 17. sajandil vabastati osavamaid jahimehi teotööst, et nad kütik mõisnikule loomi. Arvatavasti oli mõisatel liiga palju isiklikke kütte, mistõttu kehtestati piirang, mis lubas ühe mõisa kohta pidada üht kütti. Selle sajandi jooksul algas üleüldiselt süsteemsem piirangute seadmine jahindusele, kuna ulukite arv jäi aina väiksemaks. 1677. aastal kehtestati keeld pidada jahti metsseale, põdrale ja kitssele ning keelust üle astumist lubati karistada ihunuhtlusega. Lisaks sellele ei lubatud ka silmuseid ega püüniseid seada, seda tehes võis talupoeg oma lehmast ilma jääda. (Peterson; Proodel 1968: 99–100) Talupoeg ei pidanud omal maal küttimist kuidagi valeks. Jahikeelud tõid kaasa salaküttimise. (Luts 2008: 125)

Rootsi ajal, 17. sajandil võeti jahinduses kasutusele hundivõrgud ja –odad ning tulelukuga püssid, mis sattusid talupoegade kätte sõjaretkede kaudu. Sinna ajajärku jääb ka ulatuslike ajajahtide levik Liivimaal, kus küttideks olid mõisnikud mõisa jäägritega ja ajajateks talupojad. Eesti talupojad pidasid seda mõisnikele omaseks jahiviisiks, mis tundus lärmakuse tõttu neile tavatu. (Peterson; Proodel 1968 : 100)

19. sajandil võeti kasutusele ka tagantlaetavad püssid, mida hakkasid eelkõige Saaremaal valmistama kohalikud külasepad. Ka püssirohtu ja haavleid valmistasid kohalikud nüüd juba ise. (Luts 2008: 126) Kuni esimese maailmasõjani kehtis Eestis kui Vene tsaaririigi osal Venemaa 1892. aastal vastu võetud jahiseadus, mis keelas emasloomade, vasikate ja tallede küttimise ning kohustas küttima kiskjaid ja kulle. (MTÜ Eesti Erametsaliit 2024) Alates 19. sajandist on Eestis jahindus hakanud koonduma seltsiliseks tegevuseks.

Esimene teadaolev jahimeeste organisatsioon loodi 1869. aastal Pärnus. (Eesti Jahimeeste Selts 2023)

Eesti Vabariigi algusaastatel oli Eesti metsades suurulukeid jäänud alles väga vähe ning prooviti seista aastasadade jooksul juurdunud salaküttimise vastu. Eesti Vabariigi esimesel perioodil toimus jahindus üldiselt veel organiseerimata kujul. (Peterson; Proodel 1968: 101)

1.2. Jahindus 20. sajandist kaasajani

20. sajand oli jahinduses pöördeline aeg, mis tõi kaasa sotsiaalsed ja institutsionaalsed muutused. Erinevad traditsioonilised talupidamismeetodid asendati järk-järgult tööstuslike tootmismeetoditega, mis tõi kaasa maal elavate inimeste massilise linna kolimise.

Eesti jahinduse ajaloos on oluline koht Tartu Jahindusklubil, millesse ka minu intervjueeritud jahimehed kuuluvad. Möödunud sajandist rääkides on oluline välja tuua 1945. aasta, kui Tartu linna 31 jahimeest kogunesid spordiühingu „Kalev“ Tallinna Nõukogu majja, kus peeti esimese jahikollektiivi asutamise koosolek. Tollel aastal asutati ka esimene riiklik jahinduse järelvalve- ja reguleerimissüsteem ning kinnitati esimene jahimäärustik. 1945. aastal kinnitati jahirendilepinguga Tartu linna ümbruse idapoolne ligikaudu 10 kilomeetrise raadiusega osa esimeseks Tartu jahipiirkonnaks, mida piiras ühelt poolt Tallinna ning teiselt poolt Petseri raudtee. (Vainura 2004)

Vahetult pärast sõda oli paljudest asjadest puudus ning jahindus ei olnud seadusaktidega kõikehõlmavalt reguleeritud. Stalinismi ajal ei olnud suuremal osal jahimeestel isiklikke püsse ning puudus ka koht nende soetamiseks. Jahinduses rõhutati kollektivismi, saagi jagamine pidi toimuma võrdselt jahimeeste vahel. (Vainura 2004: 5–6)

1947. aastal moodustati juba mitu riikliku jahikaitse piirkonda ning kehtestati uued jahipidamise eeskirjad. Järgnes jahindussektioonide reorganiseerimine

jahindusklubideks. Kui jahindusseksioonil oli vaid seda esindav juhatus, siis jahindusklubi oli juriidiline isik, mida juhtis nõukogu ning selle seast valitud juhatus. 1948. aastal moodustati Tartu Jahindusklubi. (Vainura 2004: 11, 29)

1967. aastal moodustati Eesti Jahimeeste Selts, mis tänapäeval koondab enamikku Eesti jahimeestest. Eesti elanikkonnast 1% ehk 15 000 on jahimehed, kellest võib aktiivseteks jahimeesteks pidada umbes 10 000. (Eesti Jahimeeste Selts 2023)

Tänapäeval on jahindus üleriigiliste regulatsioonide ja seadustega kontrollitud tegevus. 2013. aastast kehtib Eestis jahiseadus, mis suunab jahimeeste ja maaomanike koostööd, reguleerib omandiõigust ning jahilukite kaitset ja arvukust. (Kliimaministeerium 2021) Eesti jahiseadus on jahinduse peamiseks raamdokumendiks, millega määratakse riiklik järelevalve ja vastutus. Seadus reguleerib näiteks jahipiirkondi, jahilukite seiret, küttemismahtu ja –struktuuri.

Jahimeheks saamiseks on vaja jahitunnistust, mille raames on kohustuslik läbida koolitused ning sooritada 4 eksamit ning omada ka relvaluba. (Eesti Jahimeeste Selts 2023) 21. sajandiga on jahivarustus ning selle kättesaadavus hüppeliselt arenenud – kasutusel on heal tasemel tulirelvad, GPS süsteemid, sidevahendid ja soojuskaamerad. Tehnoloogia areng võimaldab efektiivsemat ja täpsemat jahipidamist.

Eesti maismaa pindala on 45 339 km² ehk umbes 4,5 miljonit hektarit ja sellest on ligikaudu 4 miljonit hektarit jahipidamiseks kasutatav ala ehk jahimaa. Jahimaa on omakorda jaotatud jahipiirkondadeks ning neid on Eestis kokku 320. (Kliimaministeerium, 2021) Jahiseaduse (2023) § 5. sõnastusest lähtuvalt tähistab jahipiirkond vähemalt 5000 hektari suurust ala, mis on moodustatud suurulukijahi pidamiseks. (Jahiseadus 2023) Tartumaa jahipiirkond on kokku 268 250 ha. (Eesti Jahimeeste Selts 2023)

Tartu Jahindusklubi on 22 Tartumaa jahiseltsi katusorganisatsioon, mis tegeleb jahimeeste koolitamise ja laskespordi edendamisega. Klubi korraldab ka seltskondlike

üritusi – näiteks jahiteemalisi viktoriine, õhtuid ja erikoolitusi. (Eesti Jahimeeste Selts 2023)

Kui traditsiooniliselt on jahindust peetud pigem meeste alaks, siis 21. sajandi algusest on naissoost jahimeeste hulk järjest tõusnud. (Eesti Jahimeeste Selts 2019) Jahindusega tegelevaid naisi leidub ka teistes jahiseltsides, kuid naistele on loodud kaks eraldi seltsi. 2014. aastal loodi esimene naisjahimehi koondav mittetulundusühing Eesti Jahinaised. 2015. aastal loodi ka Eesti Naisküttide Selts. (Eesti Jahinaised)

2. Allikad ja uurimismeetodid

2.1. Intervjuu kui meetod

Uurimistöö materjal on kogutud intervjuude kaudu. Folkloristlike välitööde õpiku koostaja Merili Metsvahi sõnul on intervjuu folkloristlike välitööde enim kasutatud meetod. Intervjuu on suuline žanr, mis pakub uurijale võimaluse astuda dialoogi uuritavaga ning esitada küsimusi vahetult. Vahetu suhtlus võimaldab materjali kogumisel minna teemadesse sügavuti ning küsida detailsemat informatsiooni. Sõnalisele teabele lisaks võimaldab intervjuu analüüsida hääletooni ja selle muutumist, pause ning ka kehakeelt. (Metsvahi 2017: 79–80)

Tulenevalt uurimisküsimusest viisin läbi kahesugused intervjuud. Ühed on individuaalintervjuud, kus mina esitan küsimusi ning intervjuueeritav vastab. Teised on rühmaintervjuud, kus osalevad korraga mitu inimest küsitletava rollis. Rühmaintervjuu kulgemise määrab rühmaliikmete omavaheline suhe. Kui toimub võrdne suhe ning keegi rühmaliikmetest ei hakka intervjuus domineerima, siis võimaldab uurida intervjuueeritavate omavahelist suhtlust ja dünaamikat. (Metsvahi 2017: 98)

Intervjuusid läbi viies kasutan dialoogilist lähenemismeetodit (Metsvahi 2007), mis põhineb ideel, et intervjuus ei osale üksnes teadmiste saaja (küsija) ja teadmiste andja (vastaja), vaid teadmine luuakse osalejate vahelises vestluses ja vastastikusel mõjutuses. Uurija suhet uuritavatega mõtestanud Elo–Hanna Seljamaa (2017: 226) järgi „sünnib teadmine uurija ja uuritava(te) kohtumisest“. Intervjuu käigus loovad uurija ja uuritav ühiselt teadmise ehk intervjuu tulemusi mõjutavad mõlemad osapooled. Intervjuu kulgu ja tulemusi määravad uurija ja uuritava etnilised ning keelelised erinevused ja eelnevad teadmised ning hoiakud. (Seljamaa 2017: 227)

Intervjuusid läbi viies lähtusin enda seatud teemapunktidest, kuid ei järginud neid rangelt. Kui intervjuueeritav soovis vestelda mõnel teemal pikemalt kui teisel, siis ma lasin seda

teha. Jahijuttude ning nendes kajastuvate teemade kohta küsisin lisadetaile ja palusin pikemalt lahti selgitada üksikasjad.

Rühma uurimisel on omad eelised sees- ja väljasolija positsioonidel. Väljasolija (etiline, *etic* vaatenurk) oskab küsida nähtuste ja teadmiste kohta, mis rühma sisesel positsioonil olijale võivad tunduda ilmselgena. Sisemisel positsioonil olijaga (eemiline, *emic* vaatenurk) võib juhtuda, et talle ei soovita jutustada olukordadest või lugudest, mis peaks talle juba tuttavad olema. Samas saab seesolija kasutada eelnevaid teadmisi vestluse arendamiseks ning oskab küsimusi esitada detailsemalt ja isiklikupõhisemalt. (Siim 2017: 245)

Uuriija eesmärgiks on võimalikult hästi mõista uuritava mõttemaailma ning seetõttu tuleb tähelepanu pöörata keelekasutusele. Folkloristid käsitlevad ja süstematiseerivad materjali erialaste terminite ja kategooriate kaudu. Uuritavate sõnavara eristub seevastu, kasutatakse omamoodi sõnavara oma elust rääkimisel. Folkloristikas kasutatakse keele kohta mõistepaari analüütiline ehk uurija perspektiiv ja rahvapärane ehk uuritava perspektiiv. (Seljamaa 2017: 234–235) Kuna ma ise praktilise jahindusega ei tegele ning intervjuueeritavatega kohtusin esmakordselt intervjuusituatsioonis, siis jahimeeste mõttemaailma mõistmiseks lähtusin (Metsvahi 2007: 24) avatud „oleku“ aspektist, kui dialoogi eeltingimusest.

2.2. Intervjuude andmed

Uurimistöö allikateks on 6 Eesti Jahimeeste Seltsi jahimehega tehtud ühekordset intervjuud, kus osales kokku 9 meest ja 1 naine vanusevahemikus 46–85. Intervjuudeks inimesi otsides ei teinud ma soolist ega vanuselist erisust, kuid kuue jahimeestega tehtud intervjuu jooksul õnnestus mul intervjuuerida vaid üht naist.

Intervjuud toimusid Tartu Jahindusklubis. Tartumaa jahiseltsidest oli esindatud 8 jahiseltsi: Kastre Jahiselts, Kärevere Jahiselts, Laeva Jahiselts, Puhja Jahiselts, Sangla Jahiselts, Tähtvere Jahiselts, Vahelaane Jahiselts, Võnnu Jahiselts. Sellegi poolest

kajastavad need laiemalt Eesti jahipärimust, jutustades jahtidest erinevates Eesti piirkondades ning erinevatel ajastutel.

Poolstruktureeritud intervjuud toimusid vabas vormis, kus lähtusin enda koostatud kogumisvõistluse „Kohtumised metsloomadega“ küsitluskava teemapunktidest. (Lisa 1) Intervjuusid läbi viies avaldasin soovi kuulda järgnevatest temadest.

1. Kohtumistest metsloomadega.
2. Jahikogemusest.
3. Jahipidamisviisidest ja –meetoditest.

2023.–2024. aasta sügis–talvisel perioodil toimus kokku 6 intervjuud, millest 4 olid individuaalintervjuud. Intervjuudeks valmistudes uurisin Eesti Jahimeeste Seltsi veebilehelt, kas seal leidub intervjuueeritava tegevusalade kohta informatsiooni. Vastavalt sellele küsisin intervjuudel lisaküsimusi nende tegevuste kohta. Intervjuudest olid 2 rühmaintervjuud, kus kummaski osales korraga 3 jahimeest. Rühmaintervjuudes uurisin, kuidas jahimehed jutustavad ühistest mälestustest, näiteks kollektiivest jahilkäimisest. Mitme jahimehe osalemine intervjuusituatsioonis tõi esile nende omavahelise dünaamika ning jahijutu vestmise eripärad.

Suhtlust jahimeestega vahendas Tartu Jahindusklubi juhatuse liige Tõnu Peterson, kes osales (vt Intervjuu I) ühel intervjuul ise intervjuueeritava rollis. Ülejäänud viiel intervjuud viibis aeg–ajalt juures.

2.2.1. Intervjuude tabel

Käesolevas uurimistöös on intervjuueeritavate nimed ja andmed esitatud avalikult, materjali kasutustingimused on seatud Eesti Rahvaluule Arhiiviga sõlmitud lepingus. Helifailid on leitavad ka Eesti Kirjandusmuuseumi repositooriumist Kivike.

<p>Intervjuu 1 31.10.2023 (1t 31min 14sek) Arno Kull – snd. 1965 (58 a.) Tõnu Peterson – snd. 1974 (49 a.) Jaak Volmer – snd. 1963 (60 a.) + 2 Tartu Ülikooli tudengit (ERA, DH 2144)</p>
<p>Intervjuu 2 14.11.2023 (2t 3min 46sek) Andres Põhjala – snd. 1955 (68 a.) Hillar Tõlgo – snd. 1948 (75 a.) Kaljo Veltbach – snd. 1946 (76 a.) (ERA, DH 2146)</p>
<p>Intervjuu 3 21.11.2023 (58min 20sek) Jaak Neerut – snd. 1942 (81 a.) (ERA, DH 2148)</p>
<p>Intervjuu 4 28.11.2023 (2h 8min 24 sek) Kaarel Tuvike – snd. 1938 (85 a.) (ERA, DH 2149)</p>
<p>Intervjuu 5 05.12.2023 (1t 34 min 48sek + 12min 17sek) Rita–Anette Kohava – snd. 1977 (46 a.) (ERA, DH 2150)</p>
<p>Intervjuu 6 17.01.2024 (2t 3min 19sek + 40min 35sek) Nikolai Laanetu – snd. 1946 (77 a.) (ERA, DH 2147)</p>

2.3. Analüüsimeetodid

Uurimistöös kasutan materjali analüüsil tüpoloogilist uurimismeetodit. Meetod seisneb materjali liigitamisel ning tüpoloogiliste üksuste määratlemisel. (Kalda 2015: 556) Folkloristikas nähti 19. sajandi lõpus ning 20. sajandi esimesel poolel klassifikatsioonissüsteemi loomist eeltingimusena teaduslikule uurimisele. Eesmärk ei olnud niivõrd seaduspärade avastamine kui süsteemi loomine, mille abil saaks jälgida juttude ning nendes esinevate teemade ja motiivide geograafilist levikut ja lubaks nende ajaloolist rekonstrueerimist. (Ben–Amos 2009: 121)

Aardejuttude uurija Mare Kalda järgi on juttude kategoriseerimine žanrijaotuse alusel tänapäeval endiselt asjakohane, kuid meetod on saanud „uue, tõlgendava folkloristika osaks“. Uurimisküsimustest lähtuvalt võimaldab meetod analüüsida „folkloorse nähtuse ilmnemiskontekste, arenguteid, väljendumist individuaalses repertuaaris“. (Kalda 2015: 557)

Intervjuudest tehtud helifailide põhjal koostas esialgsed nimestikud. Seejärel transkribeerisin helisalvestused eestikeelse transkribeerimistarkvaraga Tekstiks ning vajadusel parandasin käsitsi. Transkribeeritud materjalist valisin analüüsimiseks terviklikke ja iseloomulikumaid jahijutte, mis peegeldavad nii tänapäevaseid jahimeeste individuaalseid kogemusi, kui ka laiemalt aktuaalseid teemasid jahinduses. Materjali analüüsil on olulise tähtsusega eelkõige Eesti Rahvaluule Arhiivi põhised rahvajutu ning loomapärimuse alased teemakäsitlused, kuid tuginen ka Lauri Honko, Dan Ben-Amose ning Richard Baumani žanriteemalistele käsitlustele.

Uurimistöös vaatlesin materjalis enam esile tõusnud aspekte tüpoloogilise meetodi kaudu, et hiljem selle põhjal luua tüpoloogia.

Jahijuttude valiku tegemisel lähtusin Mall Hiimäe (Proodel) temaatilistest jutu kategooriatest teoses „Üks jahimees läks metsa“ (Hiimäe 1969). Teos koosneb 235st jahi ja metsloomadega seotud jutust, mis on valitud Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluulekogudest. Jutud on kogutud küsitluskavade abil ja ekspeditsioonide käigus ajavahemikul 1937–1967. Hiimäe lähtus põhimõttest anda repertuaarist ülevaade ühes nende varieeruvusega, seetõttu on valitud jutumaterjal mitmekesine.

Hiimäe on teose 1. osa jaotanud viieks temaatiliseks alapeatükiks, mille eeskujul olen jaotanud valiku enda kogutud jutte temaatiliseks analüüsiks. Hiimäe valimiku I. osa jaotusest toetun järgmistele kategooriatele: 1. reaalelu sündmustele toetuvad jutud, mis kajavad endisaja jahikorraldust, juhtumisi jahil, tähelepanekuid ja kogemusi metsloomade kohta; 2. jutud jahimehe koerast ja püssist; 5. näiteid muinasjuttude ärakasutamisest ja edasiarendamisest kaasajal.

2. teemajaotuse puhul lahknen Hiiemäest selles, et mina olen jahikoerad teemana kõrvale jätnud ning keskendunud ainult jahipüsidele, kuna teema tõusis intervjuudes enam esile.

Hiiemäe kõrvutab jahijutte erinevate muinasjutu tüübikataloogidega, et näidata kaasaegse jututraditsiooni seost aastasadade kestel väljakujunenud loomajuttudega. (Hiiemäe 1969: 13) Lähtuvalt sellest olen käesolevas uurimistöös toonud paralleele erinevate tüübikataloogidega ning laiemas rahvajututraditsioonis levinud motiividega.

Uurimistöo esimeses peatükis käsitletud jahinduse ajaloo taustal vaatan, kuidas aja jooksul toimunud muutused seadustes ja jahikorralduses kajastuvad ka jahijuttudes.

3. Jahitemaatika Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudes ja erinevates jutuzanrites

Käesolevas peatükis tutvustan jahitemaatilise rahvaluule žanrilist käsitlust Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudes ning Eesti folkloristikas. Arvamused sellise repertuaari žanrilisest määratlusest erinevad nii koolkonniti, kui ka üksikute folkloristide vahel. Rahvajutu žanrisüsteemi uurinud Lauri Honko (1979: 11) järgi ei ole suur osa žanritest – näiteks muinasjutt, muistend, müüt ja anekdoot – traditsiooni kandva rühma vaatenurgast täpne või on liiga üldistatud. Žanrimääratlus rõhutab tunnuseid ja kriteeriume, mille alusel liigitatakse materjal kategooriatesse, kuid see võib jätta tähelepanuta ühed omadused ning rõhutada teisi liiga palju. (Honko 1979: 11)

Teemat käsitlenud Dan Ben-Amose sõnul ei ole folkloori liigitamine žanritesse alati vajalik ega ka mitte piisav materjali funktsioonide ja struktuuri analüüsiks, ent see annab võimaluse säilitada informatsiooni traditsiooni kohta ning abistab selle leidmisel. (Ben-Amos 2009: 133).

Järgnevalt tutvustan, kuidas on Eesti Rahvaluule Arhiivis leiduvat jahitemaatilist materjali käsitletud ja arhiveeritud ning millest tulenevad erinevused. ERA kogud on jaotatud neljaks alamarhiiviks: käsikirjad, fotod, helisalvestised, videosalvestised. Kõige mahukamaks on alamarhiiviks on käsikirjade arhiiv. (Järv 2017: 316) Viimasesse paigutub enamus jahindusega seotud materjalist. Folkloori keskne talletamis- ja otsingusüsteem Eestis on kirjandusmuuseumi repositooriumi Kivike, kuhu lisatakse nii säiliku kui ka pala juurde materjalile vastav žanr. Žanr lisatakse nii vanematest käsikirjalistest kogudest sisestatavale materjalile, kui ka sellele, mis on tänapäeval kogutud.

Eesti rahvajutu uurijad ja kogujad on viimase kahe sajandi vältel jahindusega seotud pärimust määratlenud erinevalt. Jakob Hurda aegadel ei peetud olustikujutte ning jutte, mis räägivad kohapealsetest isikutest rahvaluuleks. Sellest võib jääda mulje, nagu

selliseid juttusid ei oleks olnud. (Hiemäe 2001: 16) Sellegipoolest leidub Hurda kogus jahindusega seotud pärimust ning valik sealseid tekste on esindatud ka Eesti Rahvaluule Arhiivi esimese juhataja Oskar Looritsa koostatud tekstiantoloogia teises osas „Endis–Eesti elu–olu II. Lugemispalu metsaelust ja jahindusest”. Looritsa teoses on jahiteemalisi jutte, mis räägivad reaalelulistest sündmustest, nimetatud memoraatideks. Teos hõlmab erižanrilist materjali, sealhulgas ka jahiteemalisi laule ja loitse ning valik süžeedest on lai. Lisaks Hurda kogudele on valitud tekste ka Eiseni, ERA, ERM, ARSi kogudest. (Loorits 2004)

Materjalist, mida koondab Oskar Looritsa teos, võib näha, et jahindusega seotud lugusid ei saa kindlalt liigitada ühte folkloorižanrisse ning tihti jäävad need fiktsionaalse maailma ning reaalelu piirialale. Tundmata jutustamissituatsiooni, konteksti ning jutustajat, tekib selliste jahijuttudega küsimus nende tõepärasusest ning sellest, mille alusel materjali liigitada. Kas jahitemaatilise materjali žanriline liigitamine on tänapäeva folkloristikas relevantne ja vajalik?

Rahvajuttude jutustamise traditsioon väga vana nähtus. Eesti jutuvestmistraditsiooni uurinud folklorist Richard Viidalepp osutab vene etnograaf ja folklorist Dmitri Zeleninile, kes arvanud, et vanimad rahvajuttude prototüübid tekkisid jahimeeste keskkonnas nn küttimise–koriluse ajastul. Ta on oletanud, et algselt oli jutustamise eesmärgiks jahiloomade tähelepanu ja poolehoiu võitmine. (Viidalepp 2004: 15) Tänapäeval on jahijutu vestmise funktsioon teisenenud. Viidalepp on kirjutanud, kuidas isegi nendelt Eesti aladelt, kus on jahindust laialdaselt harrastatud, ei ole kogutud mälestusi jahijuttude maagilisest seosest püügi soodustamise taotlusega. Mõjutused tulenevad Eesti jahinduse ja riigikordade ajaloost. Pikalt oli jahindus ametlikult mõisnike eesõiguseks, mis ei võimaldanud ala arengut talupoegade seas ja sealhulgas ka jahindusega seotud traditsiooniliste uskumuste säilimist. (Viidalepp 2004: 17)

3.1. Pajatus

Mall Hiimäe on uurinud ja kogunud jahi- ja metsameeste endi kogemusel põhinevaid jutte. Hiimäe on kirjutanud, et võrreldes välitöödel viibiva rahvaluulekogujaga oli temal eelis, kuna ta kuulus ise Virumaa metsatöölise seltskonda ning seal vesteti tihti rahvajutte, mida hakati rääkima ilma küsitlemata. Folkloristina tööle asudes valmistas ta arhiivitekstide põhjal küsitluskavasid jahimehejuttude ning metsloomade elu kajastavate uskumuste kohta. Ta kogus materjali jahist ja metsloomadest metsatöötajaid külastades ning jälgis ka jahimeeste kokkutulekutel toimuvaid jutuvestmise võistluseid. (Hiimäe 2001: 26)

Pajatus sai folkloristikas uurimisobjektiks 20. sajandi teises pooles, kui rahvaluule kogumismeetodid ja traditsioonid olid teisenenud võrreldes rahvaluule suurogumisperioodiga. Möödunud sajandil ähmastusid žanripiirid ning see on raskendanud ka pajatuse kui rahvajutuliigi kirjeldamist. (Hiimäe 1978: 5) Esimest korda käsitles 1950. aastal pajatust kui iseseisvat rahvajutuliiki Eduard Laugaste, kes formuleeris tekstianalüüsi toel kolm pajatuse tunnust. (Hiimäe 1978: 12) Laugaste järgi on pajatus kindlas vormis rahvasuus liikuv jutt, tekkinud mingi tähelepanu keskendava olukorra või sündmuse alusel. Pajatus on seotud elava või kunagi elanud isiku üksiku elujuhtumusega või jutustab mingist kõneainet andnud lokaalsest sündmusest. Pajatusel puudub mütoloogiline aluspõhi. (Laugaste 1972: 476) Laugaste on oma koostatud pajatuste kogumise juhendis nimetanud neid ka olustikulisteks jutustusteks või mälestusjutustusteks ning olustikulisteks ja isikuloolisteks jutustusteks. (Hiimäe 2001: 13)

Hiimäe on pajatust nimetanud tavaliseks külaelujutuks, kus jutustatakse igapäeva huvitavamatest sündmustest ning tuttavatest isikutest. Nendel juttudel puuduvad kindlad kompositsioonireeglid. Enamasti ei ole neis juttudes fikseeritud lõppu, nagu näiteks on muinasjutul, vaid jututeemad liiguvad edasi-tagasi vestlejate vahel. (Hiimäe 2001: 16, 18)

Hiiemäe oli eesti folkloristikas esimene, kes pööras eraldi tähelepanu reaalelul põhinevate jahijuttude temaatikale. Hiiemäe on kogunud lugude raames selgitanud, mis on neis folkloorset. (Hiiemäe 2006: 9) Tegelikel sündmustel ja isiklikel kogemustel põhinevate pajatuste temaatika on väga lai ning nende jutustamissagedus suur. Sinna rühma jäävad jahindusalased jutud, mis räägivad endisaegsest jahipidamisest, jahipidamisviisidest ning metsloomade ja jahiga seotud huvitavamatest juhtumitest. (Hiiemäe 1969: 13)

Kivikeses on žanrite selgituses jutužanrite kategoorias pajatus defineeritud kui *korduvalt jutustatav lugu tõsielusündmustest, isikutest või isiklikest elamustest*. (Kivike)

3.2. Valetamisnaljand

Hiiemäe (1969: 22–23) sõnul mõjutavad suurt osa jahiga seotud rahvajuttudest rahvusvahelise levikuga valetamisnaljandid, mis on lisanud eesti juturepertuaari uusi tüüpe ning andnud alusmaterjali omapoolseteks edasiarendusteks. Kui jutustaja põimib enda isikliku loo sisse laiemas traditsioonis tuntud süžee, siis tihti kasutatakse samu vormivõtteid, mida süžeeski. (Hiiemäe 1978: 98)

Valetamisjutule on iseloomulik esitada seda mina–positsioonilt, kus jahimees seab ennast peategelaseks. Tavaliselt räägivad need jutud erakordsest jahisaagist, mis on saadud juhuse kaudu või erilisel viisil. Jutu usutavamaks muutmisel kasutatakse jututegelastena tuttavaid inimesi ning seostatakse tegevus konkreetsete paikadega. Selle juures võib juttus jääda jahimehe tegevus argise reaalelu piiresse, kuid tagajärjed on fantaasiaküllased. (Hiiemäe 1969: 23–24)

Hiiemäe eristab kahte tüüpi valetamisnaljandite vestmisviisi. Esimeses lähenemisviisis jutustab jahimees jutte, mis põhinevad kindlatel faktidel. Omapoolt lisab jutustaja liialdusi ning fantaseerimist, mis võivad, aga ei pruugi olla teadlikud otsused. Teises lähenemisviisis kasutab jahimees laiemas repertuaaris käibel olevat juttu ning seejärel seob selle tuttavate inimeste ja paikadega. Valetamisnaljanditel ja pajatustel on palju ühisjooni, mistõttu ühes juttus võib esineda mõlema tunnuseid. (Hiiemäe 1969: 24)

Jahitemaatilisi valetamisjutte on rahvasuus nimetatud ka *jahimehejuttudeks*, millega viidatakse keskkonnale, kus jutud käibel on ning jahimehele jutu tegelasena. *Jahimehejutt*, nagu ka *kalamehejutt*, viitavad millelegi, mis on esitatud liialdusena. Eesti Keele Instituudi Sõnaveeb pakub sõna *jahijutt* definitsiooniks liialdusi, väljamõeldisi sisaldav (jahimeeste) jutt; jahisündmustest rääkiv jutt. *Jahimehejutt* on defineeritud kui „liialdusi, väljamõeldisi sisaldav jutt”, mille sünonüümideks pakutakse vale ja müüt. (Sõnaveeb: 2024)

3.3. Loomamuinasjutt

Rahvajutud loomadest olid olemas ammusel ajal kui inimene oli metsloomadest otseselt sõltuv. (Hiemäe 1968: 9) Oletatavasti on loomamuinasjutud ka vanimaks muinasjutuliigiks. Võrreldes teiste muinasjutuliikidega, on loomamuinasjutt lühike ning tihti esitatud dialoogi vormis. Loomamuinasjutud on enamasti üheepisoodilised, mis võivad vahel põimuda pikemateks lugudeks. Kuigi loomamuinasjutu tegevuspaigaks on fiktsionaalne maailm, toimivad need lood inimühiskonda ning inimestevahelisi suhteid peegeldava materjalina. (Eesti muinasjutud II 2020: 27) Kui imemuinasjuttudes on loo tegelasteks inimesed, siis loomamuinasjuttudes toimub enamasti tegevus metsloomade vahel omakeskis. Loomtegelased on loomamuinasjuttudes kujutatud tihti antropomorfiseeritult ehk neile on üle kantud inimestele omased iseloomu- ja käitumisjooned. (Järv 2017: 196).

„Muinasjututüüp on tekstivariantide põhjal konstrueeritud samasüzeeliste tekstide koondkuju“. (Emj II 2020: 26) Kõige esimeseks rahvusvaheliselt tunnustatud muinasjuttude tüübiregistriks peetakse soome folkloristi Antti Aarne 1910. aastal koostatud saksakeelset kataloogi (Aa). Aarne kirjeldas sellega Jakob Hurda rahvaluulekogus leiduvaid muinasjutte ja muistendeid. Ameerika folklorist Stith Thompson täiendas Aa kataloogi rahvuslike kataloogide põhjal ning kujunes uus täiendatud versioon (AT) (1928, uus versioon 1961). AT kataloogis paigutuvad jutud loomadest vahemikus 1–299 ning jutud inimestest ja metsloomadest nende sees

vahemikus 150–199. (Aarne; Thompson 1961: 19) Selles loendis asub ka jahitemaatiline materjal. (Emj II 2020: 26)

Saksa folklorist Hans-Jörg Uther täiendas omakorda Aarne ja Thompsoni kataloogi ning 2004. aastal ilmus Aarne–Thompson–Utheri klassifikatsioonisüsteem (ATU). (Emj II 2020: 26)

Eesti folkloristikas on antud välja mitmeid just loomamuinasjuttudest koosnevad allika–publikatsioone.

Pille Kippari koostatud Eesti loomajuttude tüübi- ja variandikataloog „Estnische Tiermärchen. Typen- und Variantenverzeichnis“ (FFC 237) (1986) koondab kõiki eesti loomajutte. Kataloogis leidub 334 jututüüpi ning selle loomiseks on Kippar kasutanud Antti Aarne 1910. aastal loodud ja hiljem täiendatud klassifikatsioonisüsteemi. Kippari koostatud väljaandes „Eesti loomamuinasjutte“ on üksikjuttudena ja kontaminatsioonidena 290 teksti, mis annavad ülevaate kõigist Eestis levinud muinasjuttudest. (Kippar 1996) Loomadest rääkimist mõjutavad endiselt vanemas rahvapärimuses esinevad kujutelmad loomadest ning see, kuidas loomi on kujutatud muinasjuttudes.

Eesti muinasjuttude uurimise ning tüpologiseerimisega tegeleb Eesti Rahvaluule Arhiivi ja Tartu Ülikooli Eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna ühine muinasjuttude töörühm (loodud 1999). Nad on koostanud Eesti muinasjuttude tüübiantoloogiaid ning on koostanud ka „Eesti muinasjutud II: Loomamuinasjutud“ (Emj II 2020). (Folklore: muinasjutt). Tüübiantoloogia (Emj II 2020) koostamisel on arvestatud lisaks Aa, AT, ATU kataloogidega ka Läti, Leedu, Vene, Soome rahvajuttude põhjal loodud tüübijaotustega ning toetunud Kippari loodud tüübiregistrile. Võrreldes Eesti loomamuinasjuttude tüübiantoloogiaga on Kippari tüübiregistris loomamuinasjutu eritlus laiahaardelisem. Loomamuinasjuttude piiritlemisel on Kippar pidanud tunnuseks ka kõneleva tegelase käitumist kirjeldavat saatelauset ning arvestanud loomamuinasjutu alla ka need, millel puudub rahvusvaheline traditsioon. Emj II 2020 kataloogis on Kippari tüübiregistriga võrreldes jäetud välja žanriliselt hägusad ja teise jutuliiki kuuluvad süžeed, sealhulgas ka pajatused. Lisaks sellele on välja jäetud ka ühe jutuvariandi põhjal loodud Eesti

omatüübid, millel puudub rahvusvaheline traditsioon ning trükiversioonile toetuvad jututüübid. (Emj II 2020: 26)

3.4. Loomapärimus

Kivikese andmebaasis on žanride ja lühendite selgituste juures usundi ning kombestiku kategoorias veel toodud *loomapärimus*, mis on hetkel säiliku tasandil määratud ka uurimistöo intervjuude žanriks. Loomapärimus on Kivikeses defineeritud kui *loomade, lindude, kalade, putukatega seotud uskumuste ja kommete kirjeldused, kohtumised ja kogemused loomadega jm teave*. (Kivike) Viimane mahukam loomapärimuse kogumine rahvaluulearhiivis toimus 2017. aastal, kus osales 27 inimest. Kogumisaktsiooni „Loomariik ja inimene” viis läbi Mall Hiimäe, kes kogus lisamaterjali oma raamatusse „Väike loomaraamat rahvapärimusest”, mis ilmus 2018. aastal. Hiimäe tutvustab teoses pooleteistsaja aasta jooksul rahvaluulearhiivi talletatud loomadega seotud pärimust. Raamatu eessõnas kirjutab autor, et teose peatükid on jaotatud loomade järgi ning eelkõige leidub seal usundilist maailmapilti kujutav tekst – tekke- ja seletusmuistend, traditsiooniline pajatus ning kogemuslugu. Loomamuinasjutud ning inimese üleolekut rõhutavad jahimehejutud on tagaplaanil. (Hiimäe 2019: 8) Hiimäe ei ole oma teoses pidanud oluliseks tekstide juures välja tuua žanrilist eristust. Tekstidega tutvudes jääb lugejale vabadus mõtiskleda fiktsionaalse ja reaaleluliste piiride üle, mis jutumaailmas kokku saavad. Suunama jääb vaid autori kommentaar teose eessõnas. Kuigi loomapärimus žanrina jätab võimaluse liigitada suure osa loomadega seotud folkloorimaterjali selle alla, siis jahindusega seotud jutud vajavad konkreetsemalt temale viitavat terminit.

3.5. Jahijutt

Jutte, kus tegelasteks on mets- ja koduloomad, on koos laiemalt levinud pajatusetüüpidega nimetatud loomajuttudeks. Ometigi kõik jutud, mis metsloomadest räägivad, sinna alla ei sobi, kuna tihti on loo peategelaseks inimene. Seda võib eriti näha siis, kui jutud on seotud jahindusega, mispärast nimetatakse neid jahijuttudeks. (Hiimäe 1969 : 9)

Uurimistöös olen otsustanud kasutada terminit *jahijutt*, mitte *jahimehejutt*. Jahijutt viitab eelkõige jahisündmusest ning jahindusega seonduvatest asjadest rääkivale jutule. Intervjuusid läbi viies sõnastasin jahimeestele oma soovi kuulda jutte jahindusega seotud isiklikest kogemustest.

Eesti Jahimeeste Selts on alates 1968. aastast korraldanud jahimeeste kokkutulekuid, mis on toimunud tänaseks 41 korda. Järgmine kokkutulek toimub 12.–14. juulil 2024. aastal Lääne–Virumaal Rutjal ning programmi kuuluvad 8 võistlust ja vabaala, sealhulgas ka jahijutu võistlus. (Eesti Jahimeeste Selts 2024) Kokkutulekul toimuva võistluse jaoks on koostatud jahijutu juhend, kus on jahijutt defineeritud järgnevalt: „Jahijutt on humoorikas žanr jahil või metsas ette tulnud juhtumistest.“ Esitlus võib olla kuni 5 minutit ning kohtunik hindab vaimukust, esitlus ja sisukust. (Eesti Jahimeeste Selts 2024) Üleriigilisel kokkutulekul toimuva jahijutuvõistluse osavõtjate ning ka klubiõhtute kaudu on mitmed jahijutud levinud laiemasse traditsiooni. (Hiimäe 1969: 11)

Arusaama jahijuttudest on mõjutanud kindlasti ka jahimeestele suunatud ajakiri. Eesti Jahimeeste Selts on alates 2001. aastast välja andnud ajakirja „Eesti Jahimees“, mis ilmub 6 korda aastas. 2016. aastal kuulutas ajakiri välja jahijuttude võistluse. (Eesti Jahimeeste Selts 2016)

4. Analüüs

4.1. Jutustamissituatsioon ja dialoogilisus

Jahijutu vestmiseks loomulik ja soosiv olukord on jahimeestel omavahel, näiteks kollektiivsel jahipidamisel, kui oodatakse jahikaaslasi järele, istutakse peale jahilkäiku lõkke ääres, jagatakse peale aju lõppu oma kogemust või süüakse ühiselt jahisaaki. (Hiimäe 1978: 10) Uurimistöös jahimeestega läbiviidud intervjuud toimusid väljaspool loomulikku jutuvestmiskeskonda ehk teadlikult loodud situatsioonis. Isegi olukorras, kus vestlus ei erine tavapärasest suhtlussituatsioonist, teadvustavad intervjuerija kui ka intervjueritav, et tegemist on millegi muuga. (Metsvahi 2017: 87) Alapeatükis mõtestan seda, kuidas jutustamissituatsioon ja osapoolte vaheline dialoog mõjutab jahijutu vormi ning selles kajastuvaid teemasid.

4.1.1. Individuaalintervjuud

Neli jahimeestega läbiviidud intervjuud (3, 4, 5, 6) toimusid üks-ühele situatsioonis, mis andis võimaluse süvitsi vestelda ühe inimese kogemusest ja põhjalikumalt avada individuaalseid arvamusi.

Neis intervjuudes esitati peamiselt jutte isiklikest kogemustest ja mälestustest, millest suure osa saab liigitada pajatuste alla. Juttude konteksti avati detailselt ning kommenteeriti üksikasjalikult. Kirjeldati tagasivaatavalt oma mälestust näiteks jahil käimisest ning iga jutu jaoks pühendati palju aega. Avati, mis ajal jutusündmused toimusid ning seejärel kirjeldati vastavat aega üldisemalt. Hiimäe jutuvestjate määratluse järgi sarnanevad intervjueritavad kõige enam just kodu-uuriija-tüüpi jutuvestjatele, kellele on omane avada kogu tõde, mistõttu ka antud juhul oli intervjuudes kommentaar jutu kohta pikem kui süžee ise. (Hiimäe 2001: 19)

Individuaalintervjuudes valetamisnaljanditest või muinasjuttudest esinevaid motiive ega süžeesid ei esinenud. Üks-ühele tehtud intervjuud mõjusid enam vestlusena ning intervjueritavad ei tundnud vajadust esineda.

4.1.2. Rühmaintervjuud

Rühmaintervjuudes (1, 2) tekkis peale tutvumist mõttekoht, et kes „lükkab jutulõnga veerema”. Intervjuus 2 arutlesid jahimehed arutlesid selle üle, kuidas praegune situatsioon ei soosi jahijutu jutustamist ning on seetõttu pingutust nõudev.

(Intervjuu 2)

Tõnu Peterson: ...ega need jutte ikka, et kõige parem on seal lõkke ääres, kuskil maksa söömise ajal onju.

Kontakti minu ja teiste jahimeeste vahel aitas luua Tartu Jahindusklubi tegevjuht Tõnu Peterson, kes ühelt poolt mõistis hästi, millised on minu ootused ning teisalt tundis intervjuudes osalevate inimeste jahikogemust. Tõnu osales kõikide intervjuude jooksul mõnda aega vestluses. 5. intervjuu juures viibis Tõnu lõpupoolel ning 6. intervjuu juures vaid alguses. Intervjuudes 1, 2, 3 viibis ta juures pikemalt ning nende aitas vestlust arenda tuletades jahimeestele meelde nendega juhtunud seikasid, ühiseid kogemusi jahil. Samuti rääkis Tõnu iga kord mõne enda loo, mis tihti haakus jahimeeste endi mälestustega ja aitas vestlusteemasid järjest edasi viia.

Tehtud intervjuud näitasid, kuidas jahijutus esinevate teemade valikut mõjutab see, kellele parasjagu jutustatakse. Intervjuudest tuli välja, et loomulikuks jutustamisesituatsiooniks võiks olla kuulajateks rohkem kui üks inimene ning oleks soosiv, kui kuulaja oleks ka ise jahimees, kellel on oma kogemust jagada. Rühmaintervjuus 2, kus osalesid korraga neli jahimeest, tekkis intervjuu alguses olukord, kus üks jahimeestest esitas küsimuse, mis justkui käis minu kohta, kuid vastust või kinnitust, et lugu võib jutustada, oodati teistelt jahimeestelt.

Seltskonnas hakkab jutt hargnema ning sealt jutustavad ka teised edasi sarnaseid lugusid. (Hiemäe 2001: 15) Seda, kuidas ühest jutust hakkavad järgmised hargnema võis näha rühmaintervjuudes. Jutustaja sai enda räägitud lugudest indu juurde ning järjest hakkasid tekkima lugude vahel seosed, üks jutt viis teiseni. Kui jutustaja väga hoogu sattus ning

juttude tegevuspaigad ja inimesed muutusid kiiresti, oli kohati raske sõna vahele saada, et lisainformatsiooni küsida. Kuna jahijutule on iseloomulik, et jutt algab ilma pikema sissejuhatuseta, siis tihti küsisin ma peale jutu lõppemist täpsustavaid küsimusi. Jutuvestjad ei pidanud enamasti oluliseks ajalist määratlust, kuid seevastu erilist tähelepanu pööрати jututegelastena esinevate jahimeeste nimedele, mis tihti loetleti täisnimena ette.

Rühmaintervjuus tuli hästi välja, kuidas jahijutu realiseerumiseks on vaja dialoogi – nii jutustajatel omavahel, kui ka dialoogi kuulajaga. Järgnevas näites elustavad jahimehed oma mälus kogemuse ühisjahist, kus hunt hakkas jahimehi jälgima.

(Intervjuu 1)

Arno Kull: Üks jahilugu on selline, kuidas me Järveljalt, mina sain elu esimese hundi kätte, siis kui me olime. Ma ei tea, mitmendat päeva me olime juba mingitel huntidel järel olnud ja, ja siis siis keegi oli kuskil lasknud ja, ja jälle edasi läksime, muudkui vahetasime. Meil oli üks väga äge ajumees, oli mingi Järvelja kohalik traktorist, oli, sellele anti raadiojaam kätte, öeldi, et vot jäljed on siin, kõnni. Niisiis meie sõitsime kogu aeg, ette, Jaak oli ja mina seal veel paar–kolm meest oli. Hunt jäi sellisesse nagu kolmnurk mets oli selline hästi väike, suhteliselt väike niimoodi. Ja keegi hakkas siis jälgima, et ma ei tea, kas sina hakkasid ajama?

Jaak Volmer: Mina olin järel jah.

Arno Kull: Ja siis raadiojaamadega nigu pidasime ühendust omavahel. Ühel hetkel oli see, et metsast öeldi, et kuule, et ma olen oma jälgede peal tagasi siin kogu aeg värsket jälge kõnnib, sul ees, lähed, vaatad neid, vaatad et oh–oh, ma olen siin enda jälgede peal ja kõrval paistab ka jäljerida, nii et hunt tegelikult jälgis ümber mehe.

Jaak Volmer: Jah, mina, vaata mina läksin eelmise päev, olin ühe hundi küttinud, siis ma ütlesin, ma lähen ajusse onju. Ja see mets on nii väikene, et ma mõtlesin, et ma nagu ei oska jälge lugeda või noh, et jäljed lähevad, et hunt tuli mu enda jälgede peale. Nii ehk

siis mina läksin niimoodi, et minu jäljed, hunt on seal peal või noh, kõrval nagu nii ja mina uuesti jäljed on niimoodi, et no metsa ma näen neid kohti, kus ma juba olin esimese ringi teinud.

Arno Kull: Et ta sisuliselt kogu aja jälgis sind.

Jaak Volmer: Ja, ja siis ma ütlesin saatjaga Arnole, et esimese ringiga ma olin näinud, seal on mingi aianurk või mis seal oli metsa ääres.

Arno Kull: Seal oli selline hästi kitsas koht.

Jaak Volmer: Et kuule, et sealt läksin läbi, et mine nüüd sinna kohale peale. Ja siis noh hunt tuligi sinna onju.

Arno Kull: Jah, päris suur hunt oli, 42 kilo kaalus.

Jaak Volmer: Jah.

Tõnu Peterson: Tark hunt.

Arno Kull: Jah.

Tõnu Peterson: Jahimehed olid targemad.

Rühmaintervjuudest tuli välja, kuidas jahimehed näevad jahijuttu dialoogilisena, soosiv olukord vestmiseks on koos teiste jahimeestega. Jututeemad käisid intervjuueeritavate vahel edasi-tagasi ning igauks lisas teemale enda vaatenurga või lisas isikliku kogemuse. Jahimehed tunnevad üksteise jutte ehk nad on varasemalt neid üksteisele rääkinud. Intervjuu käigus tuletasid jahimehed üksteisele nende jutte meelde, mida nad rääkida võiksid. Selle põhjal saab öelda, et igal jahimehel on talle omane repertuaar ja jutud, mille autorlust jahimehed tunnustavad ning on harjutud kuulma kindla isiku esitluses. Jahimehed loovad dialoogilises esitluses juttude kaudu oma identiteeti. Räägitakse üksteisele, mida konkreetne jahimees saavutanud on, seda tunnustatakse ja jagatakse oma kogemust vastu.

Kui Intervjuus 1 oli iga jahimees sõna saanud ja jaganud mõnda enda kogemust, siis räägiti ka jutt jahikantslis istumisest, kus nähti putukaid, keda peeti tähtedeks. Jutul oli fikseeritud algus ja lõpp.

(Intervjuu 1)

Tõnu Peterson: Istusin jahikantslis. Oktoobrikuu õhtu oli, päris pikalt, tavaliselt on, kui kantslisse lähed istuma, siis esimesed tund aega, tegelikult tuleb siuke uni ja vaikus ja rahu ja natuke karge ka ja magan natuke aega. Seekord magasin natuke pikemalt. Tegin silmad lahti – tähed siravad. Vaatasin alla – tähed siravad. Siis kui üles ärkasin, lõplikult vaatasin ikka tähed siravad. Ja uudishimu oli nii suur, et lõpetasin jahi ära. Läksin alla, vaatasin – väiksed siuksed, mustad ussikesed nagu jaaniussid helendasid siuke ja ma olen paar korda veel neid kohanud, et ma ei tea, mis-mis putukad või vastsed on, aga niisugune nagu nõgesuss must, et sihuke. Pilt on silmade ees, et tähed üleval, tähed all. Et jahi lõpp mul. Et kohtumine siis mitte loomadega, putukatega.

Peale jutu vestmist alustas jahimees koheselt uue jutu vestmisega ning sõnas: „Aga, kui nüüd päris jahijuttu rääkida...“ Sellele järgnes jutt aktiivsest jahipidamismeetodist, kus püüti põllul püssidega hanesid. Jahijutu žanrikategooriad eksisteerivad ka jahimeeste teadmistes ning neid eristatakse.

Tõnu Peterson: Aga kui nüüd päris jahijuttu rääkida, siis läksime sõbraga hanejahti. Küsisime naaberjahiseltsist loa, kuhu-kuhu haned maha tulid. Õhtul käisime, kaevasime suure siukse augu maa sisse. Peale keevitasime võrgu – traadist, katsime siis nagu õlega noh, kinni, et hommikul vara tulema, läheme sinna alla ja öösel sadas vihma kõvasti. Olid, võtsime väikse pangi kaasa, et see auk oli triiki täis, muidugi vett kühveldasime välja, siis võtsime kaasa ka ühe lina, et paneme sinna alla, et parem istuda, muidu määrime saviga kokku ennast. Olime seal, kujud olid väljas. Haned tulid maha? Ei tulnud, lendasid üle ja kuskil mingi viis tundi, mis me seal olime, siis lõpetasime selle jahi ära. Välja, vaatasime seal valge lina all ilusti läbi näha, hanel oli väga hästi selge, kes seal keegi mingid jahimehed ootavad. Niisugune nagu ettevalmistus suur, aga, aga ei

õnnestunud. Siis auto tuli meile järgi. Et vaatasime, et teise põllu peal on ka haned maas, et lähme siis proovime hiilida lähemale, et olid vintpüssid ka kaasas, et vindiga kaugemale lasta. Noh, ja siis oligi, et kraav läks nagu põlluäärt mööda, siis põlvini vesi siis kraavi mööda, noh sügisel suht külm oli see vesi. Läksime siis mingi 100 meetrit mööda kraavivett mööda, ja et üks läheb siis nagu kaugemalt kraavipervele välja ja teine siis eestpoolt ja siis roomame sinna üles ja võtame sihikule. Et loeme kolmeni, noh saatjad olid ka, ja et loeme kolmeni, et kolme peal laseme, aga kuidas me loeme? Klappi peab all hoidma. Aga autojuhil on ta saatja, las tema loeb. Et väga hea mõte, eks, et ettevalmistus jälle suur ja üks–kaks–kolm ja käib pauk ära ja teine mees ütleb, et täitsa lõpp, nii korruga lasime vä? Ma ütlesin selle peale, et ei lasknud, mul oli kaitseriiv peal, ma ei saanud lasta. Et siuke sihuke lugu. Et jahijutt.

Jahimeestega intervjuusid tehes tundsid nad huvi, milliseid jutte on mulle rääkinud neile tuttavad jahimehed, ning kas teiste jutustatud lugusid saaks ka ise lugeda. Kogutud juttudest valimiku avaldasin veebilehel. 20. detsember. 2023. ilmus Eesti Jahimeeste Seltsi veebilehel uudis „Jahilugude kogumine“. Koos üleskutsega tulla oma jahijuttu vestma, valisin uudisesse 8 jahimeeste räägitud ning helifaililt litereeritud juttu. Lisaks valisin ühe vanema jahijutu rahvaluulearhiivist, mis oli pärit 1967. aasta Paidest. (Matjus; Peterson 2023) Järgmistel intervjuudel tuli jahimeestega juttu ilmunud uudisest.

Intervjuudest tuli välja, kuidas üks–ühele suhtlussituatsioonis jäädi isiklike mälestuste, arvamuste ja pajatuste juurde. Vestlus toimus isiklikumal tasandil ning privaatsemalt, mis mõjus intervjuueeritavale, nii et eesmärk on võimalikult informatiivne esitus.

Rühmaintervjuudes jahimeeste omavaheline suhtlus oli tasakaalus ehk ei hakanud domineerima üks jutustaja. Suhtlussituatsioonis hakkas toimima osapoolte vaheline dialoog, mille kaudu esitati jutte isiklikust kogemusest ning täiendati neid. Rühmaintervjuudes vesteti jutte, mille motiivid ja süžeed on tuntud ka laiemas traditsioonis. Esitati muinasjutusüžee, mis oli põimitud isikliku kogemusega ning seda esitati mina–vormis.

4.2. Jahijutu teemad

Jahimeestega läbiviidud intervjuude huvifookus oli koguda isiklikel kogemusel põhinevaid jutte, kuid intervjuu meetodina võimaldas arutleda erinevatel teemadel laiemalt. Jahimehed mõtestasid ka seda, mida tähendab jahimeheks olemine – jahimeeste sõnul see ei ole mitte meelelahutus, vaid elamise viis.

4.2.1. „Jaht on vaikimise kunst“: seisukohti jahieetikast

Kõikides jahimeestega läbiviidud intervjuudes mõtestati enda tegevust rohepöörde ja keskkonnamuutuste taustal. Räägiti jahieetikast ning sellest, milline on jahimehe moraalne käitumine ning sellest, kuidas iga jahimees oma tegude ja sõnadega mõjutab jahimeeste kuvandit. Intervjuudes 2 ja 5 tsiteeriti Eesti Jahimeeste Seltsi tegevjuht Tõnis Kortsu mõtet „jaht on vaikimise kunst“.

(Intervjuu 2)

Tõnu Peterson: Aga noh seda küll, et jaht on... päris kõike ei saagi rääkida .... ja kõigile ei saa rääkida. Nagu siin tegelikult on ka Tõnis Korts öelnud, et jaht on vaikimise kunst. ... Kõike ei saa rääkida, muidu pärast kasutatakse meie vastu seda.

Andres Põhjala: Pead mõtlema, mis lugu rääkida üldse. Igasuguseid asju on juhtunud.

Minu arvates võiks ühelt poolt see mõte kanda ideed, et jahil käies on looma tabamiseks oluline ise võimalikult hääletult olla, et mitte looma eemale ehmatada. Kuid filosoofilise metafoori kaudu mõtestati hoopis olukorda tänasest jahindusest. Eesti Jahimeeste Seltsi veebilehel ja ajakirjas on avaldatud mitu uudist, kus tsiteeritakse Kortsu. 2018. aastal on taksidermist ja loodusgiidina tuntud Peeter Hussar avaldanud uudise „Vaikimise kunst“, mille kandev mõte on eeltoodud tsitaat. Esitan siin ühe lõigu Hussari artiklist:

Viimastel aastatel on üliinnukate loomakaitsjate surve tõttu levinud jahimeste hulgas seisukoht, et oma tegemistest on mõistlik võimalikult vähe väljaspool oma kitsast seltskonda rääkida. See surve on viinud vaikselt sinnamaani, et ka kõige asjalikumatele jahipidamist kajastavatele kirjutistele järgneb tihti jahimehi ja jahipidamist ründav mõtteavaldus. (Hussar 2018)

Teemat uurides vaatasin, millist informatsiooni leidub MTÜ Loomuse veebilehel seoses jahindusega. Loomus nimetab ennast loomade eestkoste organisatsiooniks, mis levitab aktiivselt jätkusuutlikku ja hoolivat suhtumist loomadesse nii Eestis kui ka mujal maailmas. (MTÜ Loomus). Intervjuus 5 rõhutati just vastuolulisust selle organisatsiooniga. Toon järgnevalt ühe lõigu Loomuse vabatahtliku Martin Ennu artiklist „Jahikultuur – ökosüsteemi rudiment“.

Nii sarimõrvarid kui ka jahimehed tunnevad vajadust hoida mälestusi oma ohvritest. Tapmine on sõltuvust tekitav ja üks ohver pole kunagi piisav vägivalla janu kustutamiseks. Nad otsivad kuulsust, tähelepanu ja kurikuulsust. Tapmised on etteplaneeritud ning iga tilga verega kaasneb adrenaliinilaks, võimutunne ja domineerimine. Ohvri jälitamine tekitab erutust. Tapmine muutub sunduseks. Paljud dokumenteerivad oma tapmisi fotode või videote abil, et hiljem end „premeerida“. (Enn 2023)

Mind huvitas, milline on nende jahimeeste vaade teemale, kes teevad sotsiaalmeedias postitusi oma jahisaagist. Sellel teemal jagas oma mõtteid intervjueritud naiskütt, kes kirjeldas, kuidas ta peale sokujahti postitas sotsiaalmeediaplatformil Facebook pildi endast koos lastud sokuga. Intervjueritav mainis, et temale meeldivad erinevad rituaalid ning austamiskombed ja seetõttu oli ta sokule viimseks austuseavalduseks korjanud kimbu lilli. Tema mõtestas seda lugupidamisavaldusena, mille kaudu jääb mälestus loomast igaveseks alles. Tema sõnul paneb ta loomale „loo külge“ (Intervjuu 5). Postitus levis Facebook'is mõne tunniga paljude inimesteni ning sai ka palju kommentaare. Järgnevalt tsiteerib intervjueritav oma kriitikuid ning toob välja nelja erinevat tüüpi kommentaarid, mis tema postituse alla kirjutati.

(Intervjuu 5)

Esiteks oli üldse nagu see, miks üldse peaks tapma kedagi, et mõrtsukas on ju siis, siis järgmine, natuke leebem aste, oli nagu see, et okei, et jahil noh, et võib-olla jaht on vajalik, võiks käia, aga sa oled naine. Naine annab elu. Naine ei tohiks üldse jahile minna. Siis leebem variant oli veel kolmas tase, seal oli neli taset, et mu naeratus oli liiga suur, ma ei naeratanud hambad paljad, et ühesõnaga ma nägin liiga õnnelik seal nagu välja. Ja neljas oli – see bukett ja need taimed olid nagu maitsetud...

Jahimeeste ja jahivastaste loomaaktivistide vahel esineb maailmavaateline vastuolu. Jahimehe tehtud lillekimbu ja foto kaudu avaldub, et see on austus looma vastu ja püsiv mälestus temast. Lillekimbu ja foto teinud jahimees mõtestas enda tegevust kokkuvõtvalt, et see on „aukartus elu ees“ (Intervjuu 5).

Ehkki 21. sajandil on üle maailma naisküttide arv tõusnud, iseloomustavad need kommentaarid ühiskondlikku suhtumist, mille järgi naine ei tohiks jahindusega tegeleda.

4.2.2. Jahirelvad ja –meetodid

Intervjuudes räägiti jahipidamismeetoditest ning jahiriistadest. Jahipidamismeetodid saab jaotada passiivseteks – jahimees uluki tabamisest vahetult osa ei võta – ja aktiivseteks – jahimees jahi käigus tabab looma. Intervjuudes räägiti aktiivsetest jahipidamismeetoditest ning eelkõige tõusid jahiriistadest esile just püssid.

Intervjueeritud jahimeestest jääb mitme puhul kõige aktiivsem tegutsemisperiood nõukogude aega; mõne puhul nende noorusaega, kus esimesed jahilkäigud olid juba väiksena koos isaga. Järgmised jutud räägivad sellest, kuidas erineb nõukogudeaegne suhtumine relvadesse.

(Intervjuu 3)

Jaak Neerut: ...Noores põlves ma olin ka jahimees, aga siis on nii kuda metsik. Sel ajal, nõukogude ajal sai poest osta vabalt püssi. Sain 16 nii kui seadus lubas, isa kinkis mulle üheraudse Tuula püssi ja et siis riik ei kartnud inimest. Ainult ei antud nõukogude ajal karabiin, ei antud. Eriti usaldusväärne jahimees pidid olema, kellele anti karabini ostmisluba ja kasutamisluba. Teised käisid kõik siledaraudsetega jahis. Ja see ongi see nii-öelda jahinduse murdeline aeg on kui see vana jahipidamise viis, kus jahimees passis ja ja püüdis ulukeid nii-öelda üle kavaldada, et ala laskekauguse peale saada, et ta kätte saada. Nüüd on karabiinidega jahis lastakse kahe-kolmesaja meetri pealt ei näe uluk jahimeest ja ja sellega on need asjad nii palju-palju muutunud.

(Intervjuu 3)

Jaak Neerut: ...Ma olin keskkooli viimases klassis, sai sportlaskmisega tegeletud ja käisime keskkoolist sinna Raadi kruusaauku, tiiru laskmas. Praegu ei tule kõne alla, siis kooli relvalaovõtmed olid koolipoisi taskus. Ja ei viitsinud õhtul püsse hoidlasse ära viia, läksin koju. Hommikul läksin kooli, kolm väiksekaliibrilist vintpüssi oli ühe öla peal... Keegi ei teinud teist nägu ... üks jalutab portfelli ühes kaelas ja püssid, seljas, teises kaelas. Nüüd oleks sellisel juhul juba kiirreageerijad välja hõigatud ja liiklus seisma pandud ja ei tea veel mida.

(Intervjuu 3)

Kaljo Velzbach: See oli, ma ei mäleta aastat, mis oli, aga üks üks esimesi jahti oli mul. Ma ei teagi, kas mul oli siis püss, aga püssiga ma olin, isal oli kaks püssi, üks oli vist üheraudne, mina toda kah poisikene kandsin kaasas, nii et mina olen Tartus jahti pidanud Nõukogude väljakul, Raekoja platsile oli varesejaht, kuulutati Tartus välja, et on vareseid palju ja kõik jahimehed jahti, no siis oli nii, et hoogtööpäev kohe üks laupäev, pühapäev võisid põmmutada, kus tahet minna Toomemäel Vallikraavis elasin. Seal tulid kohe sünnitusmaja juurde vähe minna ja no seal on see vareste parv, ma nüüd ei ole käinud,

ma ei oska öelda, aga seal oli see vareste koloonia, aga nad ei olnud hallvaresed nad olid, kas mustad varesed ja hakid nad ka ei olnud. Rongad ei olnud.

Andres Põhjala: Mustvares?

Kaljo Veltbach: Jah, mustvaresed.

Tõnu Peterson: Künnivares?

Kaljo Veltbach: Ei, võib-olla jah, aga neid pesasid oli seal, sadasid ühe puu otsas ja pahandus oligi vist sünnitusmaja naisi häiris seal kogu aeg röögivad ja karjuvad. Ja siis seal käisime ja seal vist sai paugutatud ka mõned ja siis läksime ära Raekoja platsi seal lasime ja, ja jõe veeres seal. Mis seal allee läheb praegusel Vabaduse puiestee või seal sai neid vareseid taga aetud ja siis huvitav, et noh, varesid igal pool paugutati linnas, siis tuli minna linna veerde, läksime sinna Paju tänavasse, säält läks kohe üks rada. Annelinna veel ei olnud. See oli kusagil 60.–te aastate algul ilmselt.

Eeltoodud jutud kajastavad seda, kuidas nõukogude ajal olid kasutusel peamiselt siledaraudsed püssid, mida kasutatakse jahil lühemate vahemaade puhul. Lühemad vahemaad nõuavad ka jahimehelt oskust loomadele vaikselt läheneda. Erandiks olid vintrelvad, mille laskekaugus ulatub kaugemale – paarisaja meetri peale. Kuid vintrelvi ei saanud kasutada igäüks, sest selle hankimiseks ja kasutamiseks oli vaja taotleda eriluba.

Jutud ilmestavad kontrastselt, kui lihtne oli meeste nooruses jahirelvi hankida ning kuidas suhtumine erineb tänapäevasest. Keskkooliõpilane võis hoida kooli relvalao võtmeid ja tulirelvaga ka koju viia, mis oleks tänapäeval mõeldamatu. Relvade kergem kättesaadavus kajastus ka varastes jahimälestustes, kus noored said oma esimese sileraudse püssi sageli juba noorelt, tihti kingituseks isalt.

Kui siledaraudse püssiga tuli loom lasta suhteliselt lähedalt, siis kaasaegsete vintrelvaga on võimalik loomi tabada mitmesaja meetri kauguselt, muutes jahipidamise vähem interaktiivseks ja vähem sõltuvaks jahimehe oskustest uluki jälitamisel ja lähedale meelitamisel.

4.2.3. Traditsioonis levinud motiivide ja süžeede põimumine jahijutus

Lood jahist ja metsloomadest paigutuvad tihti tõsieluteadete ja folkloori piirialale. (Hiemäe 2001: 25) Juttudega kirjeldatakse enda elukogemusel põhinevaid episoode, mida esitatakse tõena, kuid ei saa väita, et need vastaksid objektiivsele faktitõele. Oluline on; et need narratiivid on mõeldud tegelike kogemuste kirjeldusteks, on sisuliselt usutavad ja kuulajad võtavad neid tõena. (Bauman 2004: 85)

Intervjuude põhjal saab öelda, et see kehtib ka minu kogutud jahijuttude põhjal. Intervjuudes ei arutlenud jahimehed süvitsi jahijuttude olemuse üle, kuid igaüks väljendas omal moel arvamust nendest. V intervjuus rääkis jahimees sellest, kuidas arvestatav osa jahil käimisest tähendab metsa mööda käimist ning seda, et loomi ei pruugi üldse kohata. Huvitav oli see, kuidas ta oma lause vahele põimis järgmise mõtte, mis ilmestab seda, kuidas oma arvamus jahijutust esitati lühidalt muu jutu sees.

(Intervjuu 5)

Rita–Anette Kohava: ...kas teised jahimehed on rääkinud seda, et suurem osa jahilugudest tegelikult või jahilkäimistest või mitte lugudest isegi ... lood on siis head, kui ei lase faktidel väga nagu segada head lugu...

Jahijutu olemuse üle arutleti eeltoodud näites teise teema sees. Kuna jutustaja rääkis võrdlemisi kiiresti ning teisest teemast, siis intervjuud läbi viies ei taibanud ma sellel huvitaval aspektil kauem peatuda, kuid see ajendas mind jahijutte vaatama teise nurga alt; kuidas traditsioon mõjutab jahijuttu.

Rühmaintervjuus II vesteti peale tutvumist jutt karust, mis on esitatud huumorikas võtmes.

(Intervjuu 2)

Andres Põhjala: Siis kui ma karusid olen näinud seal öösel käinud seal, et sigu piilumas põllu peal, siis ta karud olnud, ka emakaru kahe pojaga seal põllu peal, siis me nägime neid seal. Lõin käed kokku: „Mõmmi, mis sa teed?“ Siis mõmmi pani võsa poole nii, et võsa oli kõik lookas ja kogu see põld oli siis seda paska täis tal. Karu on siuke väga arg loom. Temal läheb kohe see kõht lahti ja sellised head, karu–karu näeb seal kogu see põld tal paska täis seal. Lihtsalt väga arg loom, kui ta paneb, siis ta paneb kohe täie rauaga minema ja kõht lahti. Karu teema on see.

Juttu vestes muutus jutustaja hääletoon kergemaks ning jutustaja aeg–ajalt muigas. Peale juttu karust jätkas jutustaja koheselt uue jutu vestmisega. Järgmine lugu ilmestab muinasjutu süžee põimimisest isikliku kogemusega.

(Intervjuu 2)

Andres Põhjala: Noh siis üks, üks võib–olla selline, ma ei tea, kas sulle võib rääkida, naisterahvale? Ma räägin mõistukõnet natukene. Et aastaid tagasi olime jahil, siis olime seajahil seal ja koerad ajasid ja siis üks metsas karjumine kõva kisas siukene, miski kisab. Ja mis juhtus ja emis oli siis jäänud sinna, puu oli kasvanud niimoodi. Emis oli sinna vahele hüpanud ja jäänud selle puusadega sinna kinni. Selle puu vahele. Parasjagu oli vist detsembrikuu või jaanuari algus, kus ta oli, kui kuldil jooksu aeg. Ja kult siis kasutas kohe võimalust ära ja siis oli ainult sellele emisele seal tegusid tegemas. Ja siis meil üks jahimees, üks Parts Ants, jahimees ja see nägi seda pealt siis seal see oli, selle kuldi sealt ära küttinud. Ja siis kutsus mehed appi, et saaks selle emise ära päästa, et noh emist tookord ei lasknud ja siis seal emise päästmisega suur jama, et ta seal võitles ja kakles hirmsasti ja. Aga lõpuks saime kuidagi tagant niimoodi mingi kaikaga või ma ei mäleta, mingi tokiga saime üles upitada siis emis pani minema, aga kult sai karistuse kätte, aga töö

tegi

ära.

Tõnu Peterson: Abitus olukorras looma ei tohi küttida.

Andres Põhjala: Jah. See on seaduse... loom on abitu, siis sa pead päästma nagu. Aga siis see oli selle sea teema, et noh ei olnudki väga rumal lugu.

Jutustaja annab kuulajale juba jutu vestmise alguses aimu, lubades rääkida mõistukõnet, et seekordne lugu eristub teistest. Rahvusvahelistes kataloogides AT ja ATU sisaldub selle jutuga sarnane süžee. Esitan siin paralleeli jututüübiga Eesti muinasjutukataloogist: Rebane meelstab hundi puu vahele. (AT 36: The Fox Disguise Violates the She–Bear, ATU 36: The Fox Rapes the She–Bear). *Rebane õrritab hunti. (Rebane näitab hundikutsikatele oma genitaale, hoopleb, et vägistab nende ema. Kutsikad räägivad koju tulnud emale rebane jutu ära.) Hunt vihastab, hakkab rebast taga ajama ning jääb kaheharulise puu vahele kinni (ja sureb).* (Rebane vägistab hundi.) (Emj II 2020: 652)

Jututüüpi tuntakse Soomes, Lätis, Türgis, Indias jm. Klassikaliseski repertuaarist püsivad käibel pigem need süžeed, mis sisaldavad koomikaelemente ning nende funktsioon on kuulajale nalja pakkuda. (Hiimäe 1969: 34) Rahvusvahelistes kataloogides sisaldub selle muinasjututüübi pealkirjas, et rebane vägistab hundi. Eestis levinud variantides piirdub hundi karistus vaid puu vahele kinnijäämisega. (Emj II 2020: 652) Eestis on jututüübist kirja pandud 8 varianti. Eestis levinud jutuvariantides on enamasti tegelaspaariks kas rebane ja hunt või rebane ja karu ning ka jänes ja rebane, kuid viimane on Eesti kontekstis erandlik. (Emj II 2020: 652)

Rahvusvaheliselt tuntud süžeel on ühisjooni naljandižanriga, seksuaalse temaatika ja jämekoomilise esitluse tõttu. (Emj II 2020: 652) Naljandi vestmisel on põhifookus koomilisusel, seetõttu on huvitav, kuidas esitatud jutule järgnes dialoog jahieetikast ning küsimus sellest, et abitus olukorras looma ei tohi tappa. Loomamuinasjuttudes esinevates tegelaspaaridest tulenevalt on need jutud sageli dialoogilised ning jutu lõpus on vahel esitatud elu kohta käiv moraalne tõdemus. (Järv 2017: 196) Eelnevalt analüüsitud jutus võib moraaliks pidada seda, et kult sai oma käitumise eest karistada elu kaotamisega. Kui lugu jutustab inimese ja metslooma vahelisest kohtumisest, siis võidakse seda jutustada ning mõtestada traditsioonis tuntud lugude vahendusel. (Järv 2017: 198).

Selliseid isiklikel kogemusel põhinevaid jutte, kus kandev osa jutust on tuntud laiemas traditsioonis, esitatakse nii nagu räägitakse oma isiklikest mälestustest koos konkreetsete koha –ja isikute nimedega. See peaks veenma kuulajat jutu tõepärasuses. Sageli ei ole võimalik kindlaks teha, kui suur on tõesuse määr konkreetses jutus. (Hiiemäe 1969: 18) Kogenud jutuvestja, kes on oma lugusid korduvalt rääkinud, oskab hinnata ka oma kuulajat ning tema teadmisi. Jahijutus ei pruugi olla midagi muinasjuttudest võetud, kuid võhikule, kes teemat ei valda, võib piir tõe ja vale ning reaalse ja liialduse vahel jääda tabamata. (Hiiemäe 1967: 284)

Selleks, et jälgida, kuidas tegelikkuses toimunud sündmuste jutustamisel toimub folkloriseerumisprotsess on oluline autentne teave toimunust. Folkloristidel jääb sageli tegelikkuse taasloomisel toetuda vaid kellegi subjektiivsele informatsioonile. Narratiivi kujunemist ning varieerumist saab uurida vaid mõne üksiku fikseeritud üleskirjutuse või salvestuse kaudu. Seda eriti, kui tegemist on isiklikel kogemustel ning vaatlustel põhinevate loomajuttudega, sest nende temaatika on väga lai. (Hiiemäe 2007: 26)

Selliseid jutte, mille süžee on tuntud laiemas traditsioonis, jutustatakse endale tuttava raamistiku kaudu, millega asetatakse isiklik kogemus teatud vormi. Selle üheks funktsiooniks võib olla juhtunu meelde jätmine, et juttu esitades detailid paremini meelde tuleks. Teiseks funktsiooniks on kindlasti huumori pakkumine, seda eriti kui jutuvestmine toimub seltskonnas nagu näitasid rühmaintervjuud. Selliste lugude arhiveerimisel tuleks arvestada situatsiooni, konteksti ning jutustaja eripäradega. Minu arvates võiks lähtuda jutuvestjast endast ning jääda selle juurde, et tegemist on isikliku kogemusega, juhul kui ei esitata kellegi teise kogemust. Muinasjutu tüübinumbri ja žanri lisamine on vajalik, kuid Kivikesse võiks täiendava märkusena juurde lisada, et tegemist on isikliku kogemusega, milles esinevad traditsioonis tuntud süžeed või motiivid.

Kokkuvõte

Uurimistöö eesmärk oli analüüsida tänapäevast jahimeeste juturepertuaari ning avada seda, kuidas juba eksisteeriv jututraditsioon mõjutab jahijuttude vestmist. Selleks viisin läbi 4 individuaalintervjuud ja 2 rühmaintervjuud Eesti Jahimeeste Seltsi liikmetega, kes kuuluvad Tartu Jahindusklubisse.

Jahindusega seotud jutud on laia temaatikaga ning mitmesuguse vormilise ülesehitusega. Neil puuduvad kindlad kompositsiooni- ja žanrireeglid, mistõttu saab jutte liigitada mitmesse folkloorižanrisse korraga. Uurimistöös vaatlesin materjalis enam esile tõusnud aspekte tüpoloogilise meetodi kaudu, et hiljem ise selle põhjal luua tüpologia. Selleks vaatlesin, kuidas jahitemaatilist rahvaluulet on varasemalt liigitatud Eesti Rahvaluule Arhiivis ja Eesti folkloristikas. Lähema sissevaate tegin 5 erinevasse kategooriasse – pajatus, valetamisnaljand, loomamuinasjutt, loomapärimus, jahijutt.

Jahindusega seotud juttude kohta on kasutatud termineid jahijutt, mis viitab eelkõige millelegi, mis on seotud jahindusega ning jahimehejutt viitab eelkõige millelegi, mis sisaldab liialdust. Jahimehed liigitavad ka ise jahindusega seotud jutte ning uurimistöö näitas, et jahijutu all mõistetakse enam jahil käimisest rääkivat juttu.

Jahitemaatilise materjali žanriline liigitamine on tänapäeva folkloristikas relevantne ja vajalik, sest see võimaldab luua seoseid varasema traditsiooni ja käibel olevate juttude vahel. Seetõttu on oluline käsitleda iga juttu selle kontekstis, arvestades jutuvestja eripärasid, jutustamisstiili ning situatsiooni.

Jahijutus esinev temaatiline ja žanriline erisus väljendub jutuvestmissituatsioonis. Intervjuudest tuli välja, kuidas üks-ühele suhtlussituatsioonis jäädi isiklike mälestuste ning arvamuste juurde. Üks-ühele situatsioonis vestetud jutud saab suuremas osas liigitada pajatusteks. Vestlus toimus isiklikumal tasandil ning privaatsemalt, mis mõjus intervjuueeritavale nii, et jutu funktsioon on anda edasi informatsiooni.

Individuaalintervjuudest erinesid rühmaintervjuud selles osas, et esitati jutte, mille motiivid või süžeed on levinud laiemas traditsioonis. Rühmaintervjuudes hakkas

jututeemasid ning jutustamiseviisi mõjutama teiste jahimeeste kohalolek. Seltskonnas sai jutuvestmisfunktsiooniks ühismälestuste taasloomine dialoogilise jutuvestmise kaudu ning humoorikas esitus.

Jahimehed suhesuvad metsloomadega isiklikul tasandil. Kogemust mõtestati eetiliste küsimuste taustal ning avati seda, kuidas iga jahimehe sõnad ja teod mõjutavad jahimeeste kuvandit ühiskonnas. Väljendati seda, kuidas kõikidest teemadest ei saagi avalikult rääkida ning jahimees peab teadlikult valima, kellele ta mida räägib.

Uurimistööst järeldan, et jahijuttude vestmistraditsioon on endiselt elav ning juturepertuaar on mitmekülgne.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Intervjuu I

ERA, DH 2144 < Tartu linn – Mathilda Matjus; Emma Õnne; Katariin Treial < Jaak Volmer, snd. 1963; Tõnu Peterson, snd. 1974; Arno Kull, snd. 1965 (31.10.2023)

Intervjuu 2

ERA, DH 2146 < Tartu linn – Mathilda Matjus < Andres Põhjala, snd. 1955; Hillar Tõlgo, snd. 1948; Kaljo Veltbach, snd. 1946; Tõnu Peterson, snd. 1947 (14.11.2023)

Intervjuu 2I

ERA, DH 2148 < Tartu linn – Mathilda Matjus < Jaak Neerut, snd. 1942 (21.11.2023)

Intervjuu 4

ERA, DH 2149 < Tartu linn – Mathilda Matjus < Kaarel Tuvike, snd. 1938 (28.11.2023)

Intervjuu 5

ERA, DH 2150 < Tartu linn – Mathilda Matjus < Rita–Anette Kohava, snd. 1977 (05.12.2023)

Intervjuu 5I

ERA, DH 2147 < Tartu linn – Mathilda Matjus < Nikolai Laanetu, snd. 1946 (17.11.2023)

Kirjandus

AT = Aarne, Antti; Thompson, Stith 1961. The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson. FF Communications No. 184. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

ATU = Uther, Hans-Jörg 2004. The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson. FF Communications No. 284. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Bauman, Richard 2004. „Bell, You Get the Spotted Pup”: First Person Narratives of a Texas Storyteller. – A World of Others’ Words: Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality.

Ben-Amos, Dan. Žanrikontseptsioonid folklooris. Kommunikatsioon ja folkloor. [Võrguteavik]. Sarja toimetaja ja eessõna: Mare Kõiva, toimetaja: Aado Lintrop. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, 2009. <https://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/sator/>
<https://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/sator/sator9/> (Vaadatud 16.05.2024)

Eesti Jahinaised. Tutvustus. <https://eestijahinaised.ee/> [Veebileht]
<https://jahinaised.ee/seltsist/tutvustus/> (Vaadatud 17.05.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2016. Eesti Jahimeeste Seltsi põhimõtted ja väärtused Eesti rahvusliku jahinduse arendamisel. <https://www.ejs.ee/> [Veebileht]
[<https://www.ejs.ee/wp-content/uploads/2016/04/Eesti-Jahimeeste-Seltsi-v%C3%A4rtused.pdf>] (Vaadatud 04.04.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2019. Vikerraadio uuris kuidas läheb naistel jahinduses. <https://www.ejs.ee/> [Veebileht] [<https://www.ejs.ee/vikerraadio-uuris-kuidas-laheb-naistel-jahinduses/>] (Vaadatud 17.05.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2023. Tutvustus. <https://www.ejs.ee/> [Veebileht]
[<https://www.ejs.ee/meist/>] (Vaadatud 17.04.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2023. Tartu Jahindusklubi. <https://www.ejs.ee/tartu/> [Veebileht]
(Vaadatud 22.05.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2024. Kokkutulekud. <https://www.ejs.ee/> [Veebileht]
[<https://www.ejs.ee/kokkutulekud/>] (Vaadatud 14.05.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2024. Eesti Jahimeeste XLII kokkutuleku jahijutu juhend.
<https://www.ejs.ee/> https://www.ejs.ee/wp-content/uploads/2024/05/Jahijutu-juhend_Toim.pdf [Veebileht] (Vaadatud 18.05.2024)

Eesti Jahimeeste Selts 2024. Eesti jahimeeste seltsi XLII kokkutuleku jahijutu juhend.
<https://www.ejs.ee/> [Veebileht] https://www.ejs.ee/wp-content/uploads/2024/05/Jahijutu-juhend_Toim.pdf (Vaadatud 14.05.2024)

Enn, Martin 2023. Jahikultuur – ökosüsteemi rudiment. MTÜ Loomus.
<https://loomus.ee/> <https://loomus.ee/jahikultuur-okosusteemi-rudiment/> [Veebileht]
(Vaadatud 18.05.2024)

EMj II 2020. = Järv, Risto; Kaasik, Mairi; Toomeos–Orglaan, Kärri (koostanud ja toimetanud); Annom, Inge (toimetanud). Eesti muinasjutud II. Loomamuinasjutud. Monumenta Estoniae Antiquae V. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Hiemäe, Mall 1978. Kodavere pajatused. Kujunemine ja koht rahvajututraditsioonis. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum.

Hiemäe, Mall 2001. Jutuvestja kui isiksus. – Sõnajalg jaaniööl. (Ilmunud 2007). Sarja peatoimetaja Hando Runnel, toimetanud Siiri Ombler. Tartu: Ilmamaa.

Hiimäe, Mall 2001. Jutud metsloomadest tõsieluteadetena. – Sõnajalg jaaniööl. (Ilmunud 2007). Sarja peatoimetaja Hando Runnel, toimetanud Siiri Ombler. Tartu: Ilmamaa.

Hiimäe, Mall 2001. Saateks. – Sõnajalg jaaniööl. (Ilmunud 2007). Sarja peatoimetaja Hando Runnel, toimetanud Siiri Ombler. Tartu: Ilmamaa.

Hiimäe, Mall 2019 [Koostanud ja toimetanud]. Väike loomaraamat rahvapärимusest. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Honko, Lauri 1979. Methods in folk–narrative research. – *Ethnologia Europaea* 11(1), 6–27. doi: <https://doi.org/10.16995/ee.1965>. [Veebileht] (Vaadatud 24.05.2024)

Hussar, Peeter 2018. Vaikimise kunst. – Eesti Jahimeeste Selts. <https://www.ejs.ee/> <https://www.ejs.ee/ej-62017-vaikimise-kunst/> [Veebileht] (Vaadatud 18.05.2024)

Jahijutt. EKI ühendsõnastik 2024. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2024. [https://sonaveeb.ee/.](https://sonaveeb.ee/) [Veebileht] [<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/jahijutt/1>] (Vaadatud 15.04.2024)

Jahimehejutt. EKI ühendsõnastik 2024. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2024. [https://sonaveeb.ee/.](https://sonaveeb.ee/) <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/jahimehejutt/1> [Veebileht] (Vaadatud 15.04.2024)

Jahiseadus 2023. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/JahiS> [Veebileht] (Vaadatud 22.05.2024)

Järv, Risto 2017. Virumaa muinasjutud: tõe ja reaalsuse piirimail. Mäetagused. EKM rahvausundi ja meedia töörühm. <https://www.folklore.ee/tagused/> [Veebileht] [<https://www.folklore.ee/tagused/nr67/jarv.pdf>] (Vaadatud 15.04.2024)

Järv, Risto 2017. Välitöömaterjalid Eesti Rahvaluule Arhiivis. – Folkloristlikud välitööd. Koostaja: Merili Metsvahi. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2017.

Kalda, Mare 2015. Aardepärimuse tüpoloogiline tegelikkus. Keel ja Kirjandus, nr 8–9. Lk 556–572.

Keskkonnaagentuur 2023. Jahindus – elatis, meelelahutus ja arvukuse reguleerija. – Loodusveeb. <https://loodusveeb.ee/et/themes/jahindus-ja-elurikkus/jahindus-elatis-meelelahutus-ja-arvukuse-reguleerija> [Veebileht] (Vaadatud 26.05.2024)

Kippar, Pille 1986. Estnische Tiermärchen. Typen- und Variantenverzeichnis. FF Communications No. 237. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Kippar, Pille 1996. Loomad, linnud, putukad [Võrguteavik]: eesti loomamuinasjutte. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 1999. <https://www.folklore.ee/pubte/muina/loomad/loomb.html> (Vaadatud 10.05.2024)

Kivike. Eesti Kirjandusmuuseumi repositoorium. Otsinguabi. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. [Digitaalne andmebaas] https://kivike.kirmus.ee/index.php?dok_id=1&module=2&op= https://kivike.kirmus.ee/index.php?xid=+&dok_id=24&module=2&op= (Vaadatud 16.05.2024)

Kliimaministeerium 2021. Jahindus. <https://kliimaministeerium.ee/> [Veebileht] <https://kliimaministeerium.ee/jahindus> (Vaadatud 02.02.2024)

Laugaste, Eduard 1972. Lisamärkmeid pajatuse kui rahvajutuliiigi kohta. Keel ja Kirjandus, nr 8. lk 474–477.

Loorits, Oskar 2004. Endis-Eesti elu-olu II. Lugemispalu metsaelust ja jahindusest. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

Luts, Arved 2008. Loodusvarud majandamises. – Eesti rahvakultuur. Koostanud ja toimetanud Ants Viires ja Elle Vunder. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Matjus, Mathilda; Peterson, Tõnu 2023. Jahilugude kogumine. Eesti Jahimeeste Selts. <https://www.ejs.ee/> [Veebileht] <https://www.ejs.ee/jahilugude-kogumine/> (Vaadatud 18.05.2024)

Metsvahi, Merili 2007. Indiviid, mälu ja loovus: Ksenia Mürsepa mõttemaailm folkloristi pilgu läbi. Juhendaja: Ülo Valk; Tartu Ülikool, filosoofia teaduskond. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Metsvahi, Merili 2017. Intervjuu. – Folkloristlikud välitööd. Koostaja: Merili Metsvahi. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

MTÜ Eesti Erametsaliit 2024. Jahindus. <https://erametsaliit.ee/> [<https://erametsaliit.ee/tegevused/jahindus/>] [Veebileht] (Vaadatud 17.04.2024)

MTÜ Loomus. MTÜ Loomus – visioon, eesmärgid ja väärtushinnangud. <https://loomus.ee/> <https://loomus.ee/visioon/> [Veebileht] (Vaadatud 18.05.2024)

Muinasjutt. – Folklore. <https://www.folklore.ee/> <https://www.folklore.ee/era/teema/muinasjutt.htm> [Veebileht] (Vaadatud 21.05.2024)

Peterson, Aleksei; Proodel (Hiimäe), Mall 1968. Jahipidamisest ning metsloomadest eestis etnograafi ja folkloristi pilguga 1. – Eesti Loodus, nr. 2. Tartu: Perioodika. Lk 97–104.

Proodel (Hiimäe), Mall 1969. Üks jahimees läks metsa: valimik rahvajutte jahist ja metsloomadest. Tallinn: Eesti Raamat.

Randveer, Tiit 2009. Jahiraamat. Toimetajad Helja Rauk, Anu Sillaots ja Arvi Tampuu. [Tallinn]: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Siim, Pihla Maria 2017. Oma ja võõra rühma uurimine. – Folkloristlikud välitööd. Koostaja: Merili Metsvahi. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Seljamaa, Elo–Hanna 2017. Uuriija suhe uuritavaga. – Folkloristlikud välitööd. Koostaja: Merili Metsvahi. Toimetajad Helen Kästik, Merili Metsvahi. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2017.

Vainura, Vello 2004. Pildikesi möödunud aegadest.: Tartu Jahindusklubi 1945–1967. Tallinn: Eesti Jahimees.

Viidalepp, Richard 2004. Eesti rahvajuttude laadist, funktsioonist ja jutustajatest. Tartu: 2004. Sator 4. Eesti Kirjandusmuuseumi rahvausundi tööühm.

Videoallikad

Metsmägi, Iris; Sedrik, Meeli (teksti autorid) 2020. Loodus. Eesti Keele Instituudi keelekillud. Eesti Keele Instituut.

https://youtube.com/playlist?list=PLLwxtFKJ8wdz6Y_FKxAf6PNbcKnfibfcV&si=onwYy42APbYDZ7LM

<https://www.youtube.com/watch?v=dVgjyC7wVRg> [Veebileht] (Vaadatud 13.05.2024)

Summary

Aspects of the peculiarity and development of Estonian hunting tales on the example from tales of Tartu county hunters

The aim of the research was to analyze the contemporary repertoire of hunters' tales and to explore how the existing storytelling tradition influences the narration of hunting tales. To achieve this, I conducted 4 individual interviews and 2 group interviews with members of the Estonian Hunters' Society, specifically those belonging to the Tartu Hunting Club.

Hunting-related stories cover a wide range of themes and have various structures. They don't have strict compositional and genre rules allowing these tales to be classified into multiple folklore genres simultaneously. In my research, I examined the most prominent aspects of the material using a typological method to later create a typology based on these findings. I reviewed how hunting-themed folklore has been previously classified in the Estonian Folklore Archives and Estonian folklore studies. I provided a closer look at five different categories: (pajatus) tale, tall-tale, animal folk tale, animal lore, and hunting tale.

The terms used to refer to hunting-related tales include „hunting tale“, which primarily indicates something related to hunting, and „hunter's tale“, which implies a narrative containing exaggeration. Hunters themselves also categorize hunting-related tales, and the research showed that a „hunting tale“ is generally understood as a narrative about the act of hunting.

The genre classification of hunting-themed material is relevant and necessary in contemporary folklore studies as it enables the creation of connections between past traditions and current narratives. Therefore, it is important to consider each story in its context, taking into account the storyteller's characteristics, narrative style, and situation.

The thematic and genre differences in hunting tales are reflected in the storytelling situation. The interviews revealed that in one-on-one communication, personal memories and opinions were more prevalent. Tales that were told in one-on-one settings

can mostly be classified as pajatused (tales). The conversation took place on a more personal and private level, influencing the interviewee such that the function of the story was to convey information.

Group interviews differed from individual interviews in that they included stories with motifs or plots that are widespread in broader tradition. In group interviews, the presence of other hunters began to influence the storytelling themes and style. In a group setting, the function of storytelling shifted to the recreation of shared memories through dialogic storytelling and humorous presentation.

Hunters relate to wild animals on a personal level. Their experiences were interpreted against the backdrop of ethical considerations, revealing how each hunter's words and actions influence the public perception of hunters. It was expressed that not all topics can be discussed openly, and hunters must consciously choose what to say to whom.

From the research, I conclude that the tradition of narrating hunting tales is still vibrant and the storytelling repertoire is diverse.

Lisad

Lisa 1: Kogumisvõistluse „Kohtumised metsloomadega“ küsitluskava

Kohtumised metsloomadega

Eesti Rahvaluule Arhiivi 2023. aasta kogumisvõistlus keskendub inimese ja muu looduse suhetele. Kogumisvõistlusele ootame mälestusi ja lugusid metsloomadest. Kaastöö võib kirjutada vabas vormis või vastata küsimustele. Kõigile küsimustele ei pea vastama. Ootame kaastöid 2023. aasta jooksul veebilehel kratt.folklore.ee, e-kirjaga aadressile kratt@folklore.ee või postiga Tartu 51003, Vanemuise 42 Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahvaluule Arhiiv, märksõna **Metsloomad**.

1. SUHE LOODUSEGA

1.1 Kuidas iseloomustaksid oma suhet loodusega – oled linna- või maainimene, loodusesõber, giid...? Kas veedad oma töö või huvialade tõttu aega looduses? Mis sinu elukäigus on mõjutanud suhet loodusega?

1.2 Kuidas on kujunenud sinu teadmised metsloomadest? Too näiteid.

1.3 Milline on sinu ettekujutus hundist? Mida arvad hundist kui eesti rahvusloomast?

2. KOHTUMISED METSLOOMADEGA

2.1 Meenuta kohtumisi metsloomadega erinevates kohtades – metsas, maanteel, linnas, kodus, loomaaias... veel kusagil? Jutusta enda või ka teistelt kuulnud lugusid! Milline oli sinu reaktsioon, kohates metsas loomi või kuulates neid häält tegemas?

2.2 Kuidas on sind õpetatud käituma, kui peaksid metsas kohtama näiteks karu, hunti, põtra, metssiga, rästikut või metslooma poegi?

2.3 Kui sulle pakub huvi loomade pildistamine, looduskaamera jälgimine, loomafilmid ja raamatud, jutusta saadud elamustest!

3. METSLOOMAD JA HIRMUD

3.1 Milliseid tegevusi, kohti metsas väldid? Miks? Millistes olukordades oled pidanud ennast metsas kaitsma või peitma?

3.2 Milliseid metsloomi kardad? Milliste loomadega sind lapsena hirmutati? Kuidas on arusaamad ajas muutunud?

4. INIMTEGEVUS JA METSLOOMAD

4.1 Kas ja kuidas peaks inimene sekkuma metsloomade ellu – toitma, küttima, ravima...? Mida teed, kohates haiget või vigastatud metslooma? Millised on su kogemused loomade tekitatud kahjudega – näiteks hunt viib lamba, põder hävitab männinoorendiku...

4.2 Millised on sinu või sinu tuttavate kogemused kodustatud metsloomadega?

5. METSLOOMAD KÕNEPRUUGIS

5.1 Rahvasuus on tarvitusel ülekantud tähendusi, kus loom tähistab teatud inimtüüpi, inimese toimingut või hoiakut. Näiteks: kädistab kui harakas, magab kui karu. Milliseid ütlusi sa kasutad ja oskad nimetada?

6. METSLOOMAD UNENÄOMAAILMAS

6.1 Milliseid unenägusid oled näinud metsloomadest? Mida oled kuulnud unes nähtud loomade tähenduslikkusest? Mida arvad?

Küsimuste korral võta ühendust: Mathilda Matjus mathilda.matjus@folklore.ee või helista Eesti Rahvaluule Arhiivi: 7377730. Aitäh vastamast!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mathilda Matjus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Aspekte Eesti jahijuttude eripärast ja muutumisest Tartumaa jahimeeste juttude näitel

mille juhendaja on Kristel Kivari,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mathilda Matjus

(02. 06. 2024)